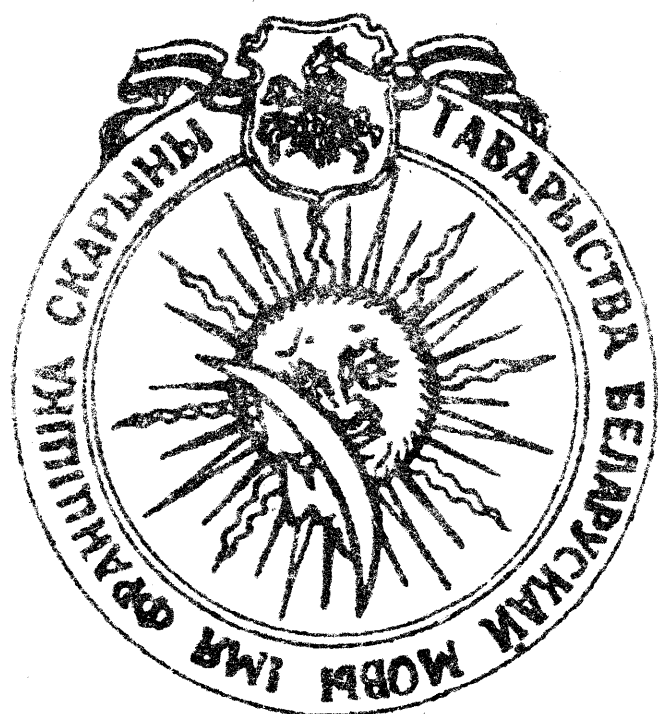
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) № 11 (275) 13 сакавіка 1996 г. Кошт — 1000 рублёў

ПАСЛЯ ТРОХ УЖО ПОЗНА. Стар. 5.

ЗГАДВАЮЧЫ КАНДРАТА КРАПІВУ. Стар. 7.

ПОСТУП ТЫДНЯ

❍ **ПРЭЗІДЭНТ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АЛЯКСАНДР ЛУКАШЭНКА НАПРЫКАНЦЫ ЛЮТАГА З АФІЦЫЙНЫМ ВІЗІТАМ НАВЕДАЎ РАСІЙСКУЮ ФЕДЭРАЦЫЮ.** Кіраўнікі дзвюх дзяржаў падпісалі шэраг сумесных беларуска-расійскіх дакументаў. Наконт гэтай падзеі БЕЛТА распаўсюдзіла інфармацыю, у якой, у прыватнасці, гаворыцца: «На думку абодвух прэзідэнтаў, само жыццё штурхае на інтэграцыю дзвюх дзяржаў, на стварэнне моцнага эканамічнага саюза. Зрэшты, як яны заявілі, гэта будзе не той саюз, аб якім марылі камуністы. Гэты саюз будзе вызначацца цеснымі эканамічнымі, палітычнымі, духоўнымі, культурнымі сувязямі, але пры поўнай дзяржаўнай самастойнасці. «Больш таго, — сказаў Барыс Ельцын уходзе перагавораў, — мы наогул не закраналі пытанняў, што датычацца незалежнасці». Незалежнасці Расіі?

❍ ***ПАД СТАРШЫНСТВАМ НАМЕСНІКА ПРЭМ'ЕР-МІНІСТРА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ УЛАДЗІМІРА РУСАКЕВІЧА АДБЫЛОСЯ*** *чарговае пасяджэнне дзяржаўнай камісіі па падрыхтоўцы новых падручнікаў у гуманітарна-грамадазнаўчай сферы. На пасяджэнні разглядаліся пытанні падрыхтоўкі да выдання шэрагу падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі, геаграфіі, літаратуры і паліталогіі. Пасля абмеркавання камісія рэкамендавала да выдання два падручнікі па геаграфіі, чатыры па літаратуры і адзін вучэбны дапаможнік па гісторыі.*

❍ **У ПАЛАЦЫ КУЛЬТУРЫ МАЗа АДБЫЛАСЯ СУСТРЭЧА,** наладжаная Заводскім райвыканкамам Менска, арганізацыяй ТБМ імя Ф.Скарыны Заводскага раёна, а таксама Дзятлаўскім райвыканкамам Гродзенскай вобласці. Разам сабраліся ўраджэнцы Дзятлаўшчыны. Сярод іх: Мечыслаў Грыб, Вячаслаў Адамчык, Эдуард Груда, Станіслаў Грыб.

❍ ***НА ПАЧАТКУ САКАВІКА Ў «ЗВЯЗДЗЕ» БЫЎ ЗМЕШЧАНЫ АРТЫКУЛ НАРОДНАГА ПІСЬМЕННІКА БЕЛАРУСІ ІВАНА ШАМЯКІНА,*** *у якім, ён, у прыватнасці, гаворыць: «Перш-наперш, я так лічу, павінна быць забяспечана роўнасць беларускай і рускай моў і дэ-юрэ і дэ-факта. Пра гэта я пісаў у адкрытых пісьмах Прэзідэнту рэспублікі, якія друкаваліся ў "Звяздзе" ў маі і кастрычніку 1995 года. Я прапаноўваў так званы "бельгійскі варыянт". У нашых умовах — гэта закон, які абавязваў бы кожнага, хто хоча заняць дзяржаўную пасаду, ад самай нізкай да самай высокай, абавязкова дасканала ведаць дзве мовы, якія сталі дзяржаўнымі пасля рэферэндуму, — беларускую і рускую». Папярэднія пісьмы Івана Шамякіна да Прэзідэнта засталіся без адказу. Няўжо і на трэці раз ніхто не пачуе слушную прапанову народнага пісьменніка?*

❍ **У БЕЛАРУСКІМ ДАБРАЧЫННЫМ ФОНДЗЕ «ДЗЕЦЯМ ЧАРНОБЫЛЯ»** ідзе падрыхтоўка да III Міжнароднага кангрэса «Свет пасля Чарнобыля». У гэтым форуме прыме ўдзел больш як 480 дэлегатаў з 20 краін свету.

❍ ***У КРАСАВІКУ—МАІ ГЭТАГА ГОДА Ў НАШАЙ КРАІНЕ*** *пачнецца выдача грамадзянам Беларусі пашпартоў з новай дзяржаўнай сімволікай. На сённяшні дзень яшчэ працягваецца выдача пашпартоў з выявай герба «Пагоня». Іх ужо выдадзена каля 100 тысяч.*

У пікеце каля Дома ўрада — беларуская мова

Фотаздымак Ул.Кармілкіна.

Грамадзе — 5 гадоў

Некаторыя апаненты, жадаючы пакпіць з Грамады, называюць яе іншым разам клубам беларускай інтэлігенцыі. Беларуская Грамада сапраўды не зусім, відаць, тыповая сацыял-дэмакратычная партыя ў заходнееўрапейскім сэнсе, жорстка скіраваная толькі на дасягненне дзяржаўнай палітычнай улады. Бо адгукаючыся на беларускія гістарычныя ўмовы, Грамада з самага пачатку імкнулася перш-наперш духоўна абудзіць і з'яднаць народ дзеля яго нагада бравыту і годнага людскага нацыянальнага жыцця. З самага пачатку — гэта значыць, яшчэ тады, калі ўвосень 1902 г. група студэнтаў-беларусаў, куды ўваходзілі В.Іваноўскі, А.Пашкевічанка (паэтэса Цётка), І.Луцкевіч ды іншыя, пачала ствараць беларускую рэвалюцыйную партыю, на базе якой узімку 1902—1903 года ўтварылася Беларуская рэвалюцыйная Грамада. Пазней яна перайменавалася ў Беларускую сацыялістычную Грамаду і ў першай жа праграме выказалася за стварэнне незалежнай Беларускай дэмакратычнай рэспублікі. Лідэры БСГ прычыніліся да заснавання выдавецтва «Загляне сонца і ў наша аконца» і першых легальных газет на беларускай мове — «Нашай Долі» і «Нашай Нівы», апошняя з якіх сталася цэнтрам згуртавання і выхавання нацыянальна свядомай інтэлігенцыі і нацыянальна-культурнага адраджэння беларусаў. БСГ стаяла фактычна на чале стварэння Беларускай Народнай Рэспублікі ў сакавіку 1918 года. Без яе ж істотнага ўплыву не была б створана затым і БССР, калі значная частка беларускай грамадскасці паверыла абяцанкам бальшавікоў і Леніна.

Пра ўсё гэта казаў кандыдат гістарычных навук Віталь Скалабан на ўрачыстым сходзе ў Менску, прысвечаным 5-годдзю Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамады, якая, адрадзіўшыся ў пачатку сакавіка 1991 года, адразу ж абвясціла сябе спадкаемніцай першых грамадоўскіх арганізацый.

Цяперашняя БСДГ, адзначалі іншыя выступоўцы, сярод якіх было нямала актыўных сяброў ТБМ, застаецца адной з самых паслядоўных патрыятычных адраджэнскіх сапраўды беларускіх партый. Яна мае трывалы аўтарытэт у народзе, пра што сведчыць і тое, што яе актыўна падтрымліваюць прафсаюзы Беларусі.

Ул.Ас.

Дыяспара і культура

«Палац» і ў Клiўлендзе — «Палац»!

Кліўлендскі аддзел Беларуска-амерыканскага задзіночання назваў знакаміты гурт «Палац» лепшым у 1995 годзе.

За поспехі ў развіцці музычнай культуры і за выкананне песні «Пайду я ў новую канюшню» згаданы аддзел узнагародзіў «Палац» прэміяй Сяргея Карніловіча. На жаль, пра матэрыяльны бок узнагароды даведацца не ўдалося.

Алесь СЕРГІЕВІЧ.

У газетах

Што ўбілі беларусам у галаву...

«...Беларусам ўбілі ў галаву, што без «старэйшага брата» ён нішто, што разумныя, працавітыя, таленавітыя людзі жывуць дзесьці там, за мяжой, а тут толькі шэра-п'яная маса насельніцтва без роду і племені. Яны ўжо не могуць заўважыць сапраўдныя таленты вакол сябе. Нашы рок-гурты займаюць першыя і другія месцы на конкурсах у Расіі і Англіі, а тут пра іх існаванне і не ведаюць. Не ведаюць толькі таму, што яны беларускія. А яны, не прабіўшы сцяны антынацыянальнай свядомасці, у рэшце рэшт з'язджаюць туды, дзе цэняць не толькі свае таленты, але і чужыя. У Гомелі жыве Сяргей Кацелявец. Гэты зусім яшчэ малады чалавек на адыходах вытворчасці, якіх поўна на звалках, змог пабудавацьсабе дом у некалькі паверхаў. Гэтага хлопца ведае ўся царкоўная іерархія Смаленска і Пскова. Ён піша іконы, рабляе рознае царкоўнае начынне па ўзноўленых ім старых і вынайдзеных тэхналогіях. Яго запрашаюць у Расію для рэстаўрацыі і рамонту манастыроў і цэркваў. Прычым тое, што мясцовыя майстры робяць за месяцы і за вялікія грошы, ён з памочнікам робіць за тыдзень і амаль задарма. Яго ўсімі сіламі цягнуць у Расію, прапануючы ўзамен таленту багацці, а ён зноў і зноў вяртаецца на Беларусь, дзе пра яго нічога не ведаюць...

(«Народная воля», № 42, 1996 г.)

Свіслацкі гурток ТБШ, завешаны Ваўкавыскім Старастай «за бяздзейнасць» (гл. «Хроніку»).

(Матэрыял чытайце на с. 4.)

Рэха

Пашкадаваў камуніст беларусаў...

Прачытаў у «Нашым слове» № 8 за г.г. інтэрв'ю дэпутата Валерыя Шчукіна і задумаўся вось над чым. Хутчэй за ўсё асабіста, у побытавым разуменні, Валерый Шчукін добрапрыстойны чалавек: не парушае законаў, ідучы на пасяджэнні Вярхоўнага Савета, дае міліцыну жабракам у падземным пераходзе, несвядома рэагуе на розныя народныя забабоны. А мо нават дасягнуў найвышэйшай ступені — стаў «праваслаўным атэістам»?

Г.зн. сцвярджае, што Бога няма, але наш усё роўна лепшы за каталіцкага. Я да гэтага схіляюся, і добра было б, калі б персанальныя якасці Валерыя Шчукіна былі б толькі ягонымі персанальнымі якасцямі.

Але таварыш Шчукін належыць да часткі грамадства (на лаціне «партыя»), якая трошкі зацыклілася на ёй жа выдуманай ідэі фікс — аб роўнасці ў жабрацтве. Прычым не проста на ідэі роўнасці, а на ідэі кіраванай роўнасці, на нівеліроўцы. Як інакш, чым не цынізмам, можна назваць шалёную кампанію камуністычна-імперскіх сілаў па «выраўноўванню» статуса расійскае мовы з беларускай, калі расійская і так яўна панавала ў Беларусі? Ці ж не цынізм, што партыя Шчукіна і сам ён арганізоўвалі «народны гнеў» супраць беларускай мовы, а сёння ён раптам пачаў змагацца за тое, каб нейк не ўтапіць яе зусім? Ці не нагадвае гэта славутае «мы вас будзем трошкі вешаць»?

Шчукін шчыра прызнаецца, што не лічыць беларусаў за адметны народ. Праўда, мову ён не называе дыялектам, але тое, што ёй канавана сканаць, відаць, упэўнены. Проста ён хоча падоўжыць яе агоню? Каб радыкальна ўмяшацца і ўратаваць яе — гэтага камуністы прынцыпова рабіць не будуць. Рабочая ж мова камуністаў (прынамсі адной з самых страшных іхніх рас-бальшавізму) — вядома якая, расійская. Нашы каты заўсёды гаварылі на чужой нам мове.

Асабіста таварыш Шчукін — не цынік. Цынічная сама сістэма, якой ён заўзята служыць — тая, што цынізм і зло зрабіла побытавай, і таму амаль нябачнай, з'явай. Вось чаму наша грамадства практычна амаль не рэагуе на самы дзікі шал беззаконня і здзеку. Адкуль жа ўзяць эталон прыстойных паводзінаў, калі за гэта ўлада столькі часу бязлітасна карала? А ўлада і па сённяшні дзень напакавана камуністамі, якія толькі божацца, што яны нейкія «новыя».

Пакуль гэта не перaадолена грамадствам, ніякіх шанцаў на спакой, дабрабыт, годнасць беларусам не мецЬ. Камуністычныя алхімікі будуць увесь час алхімічыць з нашым народам.

Два папрокі:

1. Камуніст **Щукин** прынцыпова адмовіўся ад публікацыі ягонага інтэрв'ю па-беларуску. Чаму тады рэдакцыя прынцыпова не адмовілася яго друкаваць у беларускай газеце?! Нашто такія інтэрв'ю?!

2. Пратэстую супраць ужытку слова «рэспубліка» ў дачыненні да Беларусі як эквівалент «краіна». Яго свядома ўжываюць нашы ворагі, каб прынізіць статус Беларусі.

Зрэшты, вы не адныя ў гэтым.

Мікола БУСЕЛ.
в.Дуброва,
Светлагорскі р-н.

Ад імя «меньшинства» — дзякуем!

Прыемна адзначыць, што нават камуністы пачынаюць дбаць пра нас, «меньшинство». Калі так, вельмі дзякуем. Добра, што пакрысе пачалося ўсведамленне, што «получилось насилие большинства» над намі.

Але, на жаль, гэта пакуль прагрэсіўныя адзінкі, як В.Шчукін («Наша слова», № 8, 19.02.96 г.).

Але, нягледзячы на павагу, не магу згадзіцца з вышэй названай дзеючай асобай. (Якому, між іншым, вельмі да твару беларуская сарочка-вышыванка, мяркуючы па фотаздымку ў газеце «Свобода».) У пытанні, што «понятие белорус весьма условно». Ва ўмовах СССР — магчыма. А ў Рэспубліцы Беларусь? У беларускай дзяржаве? Таму паняцце «беларус» не толькі для «меньшинства» павінна быць другое.

Магчыма, камуністы жадаюць кансерваваць гэта паняцце да часоў «зліцця нацый» і другіх касмапалітычных перайтварэнняў. Магчыма, яны галечай, голадам, прыніжэннем беларускай культуры (у тым ліку і мовы) імкнуцца затрымаць развіццё патрыятычных якасцей нацыянальнай самасвядомасці беларусаў. Але, на мой погляд, — гэта дарэмны клопат. Жыхары Беларусі калі-небудзь усё ж адчуюць сябе беларусамі.

На жаль, у гутарцы не названы галоўныя ініцыятары насілля, калі была выкарыстана грамадзянская непадрыхтаванасць, маласвядомасць большасці жыхароў нацыі краіны дзеля атрымання патрэбных кіраўніцтву вынікаў рэферэндуму. Але кіраўнікі прыходзяць і адыходзяць, а Радзіма застаецца, і ўжо зараз многія думаюць не так, як у траўні 1995 года.

Хачу адзначыць падабенства лёсаў сп. В.Шчукіна і майго. Мае бацькі па нацыянальнасці гэткія ж, як ягоныя. Вучыўся я ў Адэсе — АММУ-3. 27 год быў у кампартыі. Але калі пазнаў праўду, калі супаставіў жыццё «паверханых» дзяржаў Германіі, Японіі з нашым жыццём, менталітэтам, працавітасцю, то зразумеў — тут штосьці не так, як нам убівалі ў галаву.

Я таксама вярнуўся «да сваёй Беларусі» і «прырос да бацькоўскіх сцяжын, да радзімы герояў, паэтаў, заканаў у спеў ручаін...»

Але ў нас ёсць розніца. Бо я, у знак удзячнасці зямлі, на якой узгадаваўся, назваў сябе беларусам.

Звяртаюся да Вас, паважаны сп.Шчукін, а таксама да «товарищей», з якімі Вы «соглашовываете все свои действия». Калі Вы ўсвядомілі, што «получилось насилие большинства над меньшинством», а таксама Вам сапраўды «горько сознавать, что белорусский язык умирает», то патрэбна вельмі мала: зрабіць так, каб выконваўся адпаведны артыкул Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь аб дзяржаўнай мове: «Закон аб мовах», каб закон быў законам. «Меньшинство» не такое, дарэчы, малое, каб у Вярхоўным Савеце беларускай мовай карысталіся толькі дэпутаты П.Краўчанка, Г.Карпенка, П.Знавец, С.Шушкевіч ды яшчэ 3—4 чалавекі.

Чамусьці не верыцца, што ў Вярхоўным Савеце сабраліся людзі і Вы, выбачайце, у тым ліку (на Беларусі з 1987 г.), якія не здольныя нармальна авалодаць беларускай мовай. І нагаворвайце ёй пагібель!

На мой погляд, тут палітычны матыў, калі не простая пагарда. Як што не так, выбачайце. Я і мае сябры Вас паважаюць, спадар Валерый Шчукін.

Зычу плёну ў барацьбе за беларускасць. Падарожнага ветру ў ветразях. Тузін футаў пад кілем, як кажуць Вашы сябры-маракі, у рабоце для ўмацавання дзяржаўнасці Беларусі!

В.БАРБОЛІН,
сябра Рады ТБМ.
г.Берасце.

Даты і падзеі ў сакавіку

18 сакавіка — 75 гадоў з дня падпісання (1921) Рыжскага мірнага дагавора, паводле якога Беларусь была падзелена паміж Расіяй і Польшчай.

19 сакавіка — 65 гадоў з дня нараджэння Г.В.Кісялёва, беларускага гісторыка і літаратуразнаўцы.

21 сакавіка — Міжнародны дзень барацьбы за ліквідацыю расавай дыскрымінацыі.

22 сакавіка — 210 гадоў з дня нараджэння Г.Ляlевеля (1786—1861), польскага гісторыка і грамадскага дзеяча, удзельніка паўстання 1830—1831 гг., аўтара дэвіза «За нашу і вашу свабоду!»
85 гадоў з дня нараджэння А.А.Зарыцкага (1911—1987), беларускага паэта.

24 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння В.Мурашкі (В.Г.Карчэўскай) (1896— 1981), беларускай паэтэсы і дзяячкі нацыянальнага адраджэння.

26 сакавіка — 60 гадоў з дня нараджэння А.П.Кудраўца, беларускага паэта.

27 сакавіка — Міжнародны дзень тэатра.
145 гадоў з дня нараджэння А.П.Сапунова (1851—1924), беларускага гісторыка, археолага і краязнаўцы.

28 сакавіка — спаўняецца 455 гадоў Іпацію Пацею (Адаму Львовічу) (1541— 1631), пісьменніку-палемісту, палітычнаму і царкоўнаму дзеячу Вялікага Княства Літоўскага.

Падрабязнасці

«Еўразія» — дзяржаўныя структуры — ТБМ?..

З ранейшых публікацый «Нашага слова» нашы чытачы ўжо ведаюць пра фонд «Еўразія» і яго праграмы. Сёлета да адной з іх — праграмы развіцця сродкаў электроннай сувязі — падключыўся і Таварыства беларускай мовы. Таму напачатку — аб тым, што такое электронная сувязь.

Мы жывём у час, калі кампутар даўно ўжо перастаў быць машынай для рахавання і ператварыўся ў прыладу для збору, апрацоўкі і захавання інфармацыі. Ужо даўно распрацаваныя спосабы сувязі паміж паасобнымі кампутарамі і абмену паміж імі інфармацыяй. Злучаныя між сабой, кампутары ўтвараюць так званую сетку, якая можа быць невялікай, лакальнай, напрыклад, у межах адной арганізацыі ці ўстановы, альбо ахопліваць увесь свет, даючы магчымасць аператарам кампутараў, якія знаходзяцца ў розных, нават аддаленых на дзесяткі тысяч кіламетраў, краінах, абменьвацца інфармацыяй, запісанай у іхніх машынах.

Найбуйнейшай у свеце кампутарнай сеткай — да таго ж, некамерцыйнай — з'яўляецца «Інтэрнэт», створаная 25 гадоў таму. Яна забяспечвае сваім удзельнікам амаль неабмежаваныя магчымасці атрымання любой інфармацыі з той, якую кожны ўдзельнік «Інтэрнэту» ў яго скідае. Толькі ў ЗША да «Інтэрнэту» падключаны рэдакцыі газет, вышэйшыя навучальныя ўстановы, бібліятэкі, прыватныя і дзяржаўныя фірмы, грамадскія і ўрадавыя (нават такія, як NASA) арганізацыі. Мільёны абанентаў «Інтэрнэту» ёсць і ў сотнях іншых краін свету, у тым ліку і ў нас.

Адной з арганізацый, якія спрыяюць пашырэнню гэтай сеткі кампутарнай сувязі, з'яўляецца міжнародны фонд «Еўразія», штаб-кватэра якога знаходзіцца ў Вашынгтоне, а прадстаўніцтва, агульнае для Беларусі, Малдовы і Украіны, — у Кіеве. Нягледзячы на аддаленасць, фонд актыўна дзейнічае і ў Беларусі, стала ажыццяўляючы тут фундатарскую дзейнасць. У канцы мінулага года фондам быў абвешчаны конкурс, прысвечаны развіццю электронных камунікацый, вынікі якога былі падведзены ў лютым гэтага года. На ўдзел у ім было пададзена 277 заявак з трох краін — Беларусі, Малдовы і Украіны. Фінансавую падтрымку мелі 24 з іх, у тым ліку і праект ТБМ, які называўся «Электронны фонд беларускай мовы і сетка лінгвістычнай інфармацыі ў Беларусі». На яго рэалізацыю Фондам было вылучана 15000 долараў ЗША.

Ідэя стварэння электроннага фонду беларускай мовы — не навіна. На Захадзе лінгвістычныя базы дадзеных пачалі ствараць яшчэ ў 70-х гадах, а ў 80-х — і ў рэспубліках СССР (за выключэннем БССР), дзе афіцыйнае мовазнаўства праігнаравала магчымасці кампутарнай тэхнікі). Таму мэтаю праекта, з якім звярнулася ў фонд «Еўразія» ТБМ, ёсць перавод багацейшых лексічных рэсурсаў сучаснай беларускай мовы (як літаратурнай, так і спецыяльнай ды дыялектнай) з усіх наяўных друкаваных і архіўных крыніц у сучасныя формы захавання — на электронныя носьбіты ў выглядзе лінгвістычнай базы дадзеных. Карыстальнікамі гэтай базы могуць стаць усе зацікаўленыя, як асобы — навукоўцы, выкладчыкі, навучэнцы школаў і ВНУ, — так і арганізацыі. І не толькі ў Беларусі, але і па ўсім свеце, бо магчымасць карыстання імі банкам дадзеных забяспечыць яго падключэнне да сусветнай сеткі кампутарнай сувязі «Інтэрнэт». Гэта — другая мэта праекта: выкарыстанне магчымасцяў кампутарнай сеткі дзеля камунікацыі паміж карыстальнікамі, уключанымі ў праект, доступу іх да сусветных банкаў навуковай інфармацыі, а таксама доступ да рэсурсаў створанага банка карыстальнікаў з-за мяжы.

Праект «Электронны фонд беларускай мовы» распрацаваны і будзе выконвацца дзвюма арганізацыямі — Таварыствам беларускай мовы і Тэрміналагічнай камісіяй пры Міністэрстве адукацыі, створанай загадам міністра В.Стражава з ініцыятывы Таварыства. ТБМ з'яўляецца юрыдычным прадстаўніком праекта — адказвае за яго рэалізацыю і выкарыстанне сродкаў фундатара. Тэрміналагічная камісія ажыццяўляе навуковае і арганізацыйнае забеспячэнне праекта і супрацоўніцтва з дзяржаўнымі структурамі. Агульнае навуковае кіраўніцтва праектам на ўсіх этапах будзе здзейснена. Навуковай радай, сфармаванай з прадстаўнікоў Тэрміналагічнай камісіі (філалагічны семінар, секцыі тэрміналогіі і інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі) і кіраўніцтва ТБМ. Яе склад:

Генадзь Цыхун — дырэктар праекта, старшыня Камісіі, доктар філалагічных навук;
Аляксей Глушко — памочнік дырэктара праекта, вучоны сакратар Камісіі;
Алег Бабак — нам.старшыні секцыі інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі, заг.сектара НДІ ЭВМ;
Міхаіл Буза — старшыня секцыі інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі, доктар тэхнічных навук;
Вінцук Вячорка — нам.старшыні Камісіі, сябра Сакратарыята ТБМ;
Людміла Рычкова — дэкан факультэта замежных моў Гродзенскага універсітэта, кандыдат філалагічных навук;
Зміцер Санько — нам. старшыні ТБМ, галоўны рэдактар выдавецкай кампаніі «Тэхналогія», кандыдат біялагічных навук;
Тамара Суша — в.а.прафесара кафедры лексікалогіі Менскага лінгвістычнага універсітэта, кандыдат філалагічных навук.

Дзеля вырашэння канкрэтных тэхнічных задач (распрацоўкі праграмнага забеспячэння, наладжвання працы кампутарных сетак, правядзення адукацыйных мерапрыемстваў) да праекта будуць далучацца спецыялісты Вылічальнага цэнтра адукацыі і навукі ды персанал ведамаснай сеткі UNIBEL.

На заканчэнне публікуем спіс абаненцкіх пунктаў сеткі лінгвістычнай інфармацыі. На жаль, фундатарамі з яго выключаны дапаможныя пункты ў Інстытуце мовазнаўства АН Беларусі, у сядзібе Таварыства беларускай мовы, а таксама рэдакцыі газеты «Наша слова», што не можа не здзіўляць яе супрацоўнікаў.

Уладзімір ПАНАДА.

Спіс пунктаў сеткі лінгвістычнай інфармацыі

Галоўны пункт

Менск, Тэрміналагічная камісія пры Міністэрстве адукацыі і навукі, вул. Рэвалюцыйная, 15; тэл. (0172) 20-51-57, Глушко, вучоны сакратар.

Абаненцкія пункты

Менск, Інстытут літаратуры імя Я.Купалы Акадэміі навук Беларусі, пр.Ф.Скарыны, 66; тэл. (0172) 39-57-20, Янушкевіч, навук. супр.

Менск, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН Беларусі, вул. Сурганава, 1а; тэл. (0172) 39-57-32, Салавей, навук.супр.

Менск, Беларускі дзяржаўны універсітэт, філалагічны фак-т, вул.К.Маркса, 31; тэл. (0172) 29-31-42, Красней, нам.дэкана.

Менск, Беларускі дзярж.педагагічны універсітэт, каф.бел.мовазнаўства, вул. Савецкая, 18; тэл. (0172) 68-79-27, Міхайлаў, загадчык.

Менск, Беларускі дзярж.лінгвістычны універсітэт, каф.лексікалогіі, вул. Захарава, 21; тэл. (0172) 32-15-19, Суша, в.а.загадчыка.

Менск, Беларускі універсітэт культуры, каф. бібліяграфіі і дакументазнаўства, вул. Рабкораўская, 17; тэл. (0172) 25-50-45, Лявончыкаў, загадчык.

Гродна, Гродзенскі дзяржаўны універсітэт, каф.мовазнаўства, вул. Ажэшка, 22; тэл. (0152) 44-26-51, Сцяцко, загадчык.

Віцебск, Віцебскі дзярж.пед.універсітэт, філалагічны фак-т, Маскоўскі пр., 33; тэл. (0212) 5-67-27, Вардамацкі, дэкан.

Наваполацк, Полацкі дзярж.універсітэт, каф. сацыяльна-гуманіт.навук, вул.Блахіна, 29, Грудніцкі, загадчык.

Магілёў, Магілёўскі дзярж.пед.інстытут, каф. методыкі выклад.матэматыкі, вул.Касманаўтаў, 1; (0222) 26-69-71, Латоцін, загадчык.

Горкі, Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія, каф.бел.і рас. моў, (02233) 2-34-68, Зянькові, загадчыца.

Гомель, Гомельскі дзярж. універсітэт, каф. беларускай культуры, вул. Савецкая, 104, Паўлавец, загадчык.

Мазыр, Мазырскі дзярж. пед. інстытут, каф.бел.мовы, вул.Студэнцкая, 28; (02351) 2-21-24, Лісоўскі, дацэнт.

Брэст, Брэсцкі дзярж. пед.інстытут, бульв.Касманаўтаў, 21, Яцкевіч, прафесар.

Светлагорск, раённая арганізацыя ТБМ, Мікраён 2, 13-2; тэл. (02342) 2-02-04, Болбас, старшыня.

Ліда, гарадская арганізацыя ТБМ, вул.Кірава, 27; тэл. (01561) 24-48-16, Мельніч, старшыня.

Орша, раённая арганізацыя ТБМ, пр.Міру, 7-118; тэл. (02161) 2-45-42, Шутаў, старшыня.

Дзеючыя асобы

«Бог заўсёды з добрымі і шчырымі»

Напэўна мала хто ведае аб існаванні Беларускай Евангельскай Царквы, хаця яна існуе ўжо на працягу некалькіх гадоў. Каб крыху запоўніць гэты інфармацыйны прабел, прапануем увазе чытачоў размову з пастырам Эрнэстам Сабілам.

— Спадар Сабіла, колькі слоў, калі ласка, аб перадгісторыі стварэння вашай Царквы.

— Пачатак беларускай Евангельскай Царквы быў пакладзены некаторымі прапаведнікамі, якія карысталіся ў сваёй дзейнасці беларускай моваю. Дакладней кажучы, яны не стварылі асобнай царквы, але рыхтавалі для гэтага ўмовы.

Я заўсёды прапаведваў па-беларуску, ва ўсіх евангельскіх цэрквах, у якіх працаваў. Сам я евангельскага вучэння, баптысцкага накірунку. Мы завёмся евангельскімі таму, што хочам жыць згодна з Евангеллем, а беларускімі таму, што гаворым казанні, спяваем, молімся па-беларуску. У ранейшыя часы не было магчымасці стварыць асобную Царкву, бо не было дастатковай колькасці беларускіх вернікаў-патрыётаў. Я быў пасвечаны на пастырскае служэнне ў Асіповічах. Пазней у Менску, калі знайшліся вернікі, мы вырашылі заснаваць Беларускую Евангельскую Царкву. Фактычна яна паўстала ў 1991 годзе, а афіцыйна зарэгістравана была толькі праз два гады. На жаль, аб нас бракуе інфармацыі, хаця мы некалькі разоў выступілі па радыё ды было некалькі артыкулаў у газетах. Людзі мала чулі аб нас, і гэта адна з прычын нешматлікасці нашай Царквы. Аб іншых канфесіях інфармацыі значна больш.

— Адкуль Вы родам, хто Вашыя бацькі і як прыйшлі да Евангельскай Царквы?

— Я нарадзіўся тут недалёка, так бы мовіць, можна адсюль убачыць гэтую вёску — Дзегцяроўку. Яна была невялікай, але потым утварылі калгас і некалькі суседніх вёсак знеслі, а жыхароў перасялілі ў Дзегцяроўку. Зараз на яе месцы стаіць Менская ЦЭЦ-4. Тата мой быў каталік, а маці праваслаўная. У хаце заўсёды былі мір і згода, ніякіх спрэчак. Мы жылі адносна нядрэнна, тата меў дзве дзесяціны зямлі. Гаспадарка была серадняцкая, але бальшавікі тату вельмі не любілі, і мы былі вымушаны, кінуўшы ўсё, пераехаць у Бабруйск, дзе нас і застала вайна. Там мы пазнаёміліся з Евангельскім вучэннем, і я адраджэнне ад Бога атрымаў яшчэ дзіцём. Мне было гадоў дзевяць, калі падчас вайны напаткала мяне бяда. І да мяне прыйшла думка: «Госпадзе, калі ты ёсць, нехай гэтая бяда мяне міне». І яна мінула. З гэтага часу шмат чаго сцёрлася ў памяці, а гэта карціна і зараз стаіць перада мной, як жывая. З таго часу не стаяла пытання, ёсць Бог ці няма. Толькі паслухмянасці перад Богам у мяне не было. А Бог на пытанні дзяцей і дарослых адказвае, ці ёсць Ён. Зараз усюды гавораць аб калдунах, аб розных багах. І калі б чалавек паставіў перад сабой пытанне, ці ёсць Бог, Ён бы адкрыў чалавеку вочы. Гэта мы ведаем з Божага слова. Я ж хадзіў раздвоенымі шляхамі. У час вайны было цяжка, мы ўсёй сям'ёй пайшлі ў партызаны. Пайсці аднаму чалавеку было нельга, бо пакаралі б усю сям'ю. Досыць часта на партызан рабіла налёты паліцыя, прыходзілася сустракацца ў твар са смерцю і адной абаронай быў Бог. Аднойчы я трапіў у рукі паліцыі. Была блакада і нас разганялі, атрад разбілі, ды Бог мяне абараніў. Я застаўся адзін у лесе і плакаў: «Госпадзе, вярні мне тату і маму». Я быў сярод лютых ваўкоў, якія прызвычаіліся есці чалавечыну. Калі партызаны забівалі паліцая ці наадварот. хто іх падбіраў? Ваўкі. Брыдучы па лесе, а патрапіў на паліцаяў. Яны запыталіся, ці веру я ў Бога. Я адказаў: «Так, дзядзечкі, веру». Яны бачылі, што гэта партызанскае дзіця. І ўсё ж нічыя рука не паднялася забіць мяне. Так Бог мяне выратаваў. Потым я трапіў у рукі іншай паліцыі — чырвонай. Я быў засуджаны за Слова Божае да расстрэлу, які потым замянілі на 25 гадоў лагераў. Адчуў увесь «смак» лагернага жыцця. Гітлераўцы так не здзекваліся, як здзекаваліся бальшавікі. І хаця я хадзіў раздвоенымі сцежкамі, Бог усё ж ратаваў мяне ад смерці і ў канцлагеры. Выйшаў я адтуль у 1964 г. і ўжо быў увесь час у малітвах, са свядомай евангельскай малітвай. Бог усюды мяне бараніў. І гэта былі жывыя доказы, я бачыў, што гэта не нейкія выпадковасці. Вельмі ж вялікая сістэма, каб лічыць гэта за выпадковасці.

У 1974 г. я прыняў хрост у Евангельскай Царкве. Я прыступіў да пастырскай дзейнасці ў Менску і адразу пачаў карыстацца беларускай моваю. Часам, праўда, прыходзілася казаць і па-расійску, але заўсёды казаў расійскія словы з такім беларускім вымаўленнем, каб адразу было бачна беларуса. Пасля была служба ў Асіповічах і стварэнне Беларускай Евангельскай Царквы. Так пры супраціве шатана і існуем. Спачатку мы збіраліся ў бібліятэцы імя Пушкіна, потым нас адтуль выдалілі, заявіўшы, што нібыта існуе нейкі закон, які забараняе правядзенне набажэнстваў у грамадскіх будынках. Я быў у выканкаме, і мне сказалі, што ніякага падобнага закона няма, проста існуюць людзі, якім упоперак горла стаіць усё беларускае. Іхняя задача — перашкодзіць нам любым чынам, і не выпадковасць, што неўзабаве пасля выслення нас з бібліятэкі, у Асіповічах згарэла нашая хатка. Хоць і гавораць: не злоўлены — не злодзей, але, тым не менш, здагадацца няцяжка, што і да чаго.

— А што паслужыла прычынаю фарміравання Вашай менавіта нацыянальнай свядомасці?

— Пасля выхаду з партызанаў я трапіў у Бабруйскую школу, дзе спаткаў цудоўнага чалавека і шчырага беларуса. Ён быў у гэтай школе дырэктарам. Усе дысцыпліны ў школе ён загадаў выкладаць толькі па-беларуску. І хаця быў моцны супраціў, гэта дало свой плён. Дырэктар быў чалавекам шчырага сэрца і моцнага духу. Злачынная сістэма такіх не цярпела, і ён урэшце быў звольнены з пасады. Ад рэпрэсій яго выратавала хіба што чыстая, па бальшавіцкіх мерках, біяграфія — партызан з самага пачатку вайны. Вось ён быў для мяне прыкладам у змаганні за беларушчыну. З таго часу ў мяне і зарадзіўся пратэст супраць самадурства камуністаў.

— Раскажыце больш падрабязней пра лагеры перыяд Вашага жыцця.

— Я заўсёды любіў сваю Радзіму, гэта і паслужыла падставай абвінавачвання мяне ў нацыяналізме. Мяне асудзілі па артыкуле 72 «Б» — антысавецкая агітацыя з выкарыстаннем рэлігійных і нацыянальных забабонаў. Калі па артыкуле 72 «А» (звычайная антысавецкая агітацыя) давалі 10 год, то па 72 «Б» суд вырашыў мяне расстраляць. На гэтай падставе і стралялі нашых пісьменнікаў, дзеячаў культуры. У лагеры я сустрэў людзей, погляды якіх супадалі з маімі, кожны з іх любіў сваю Радзіму. Мы гуртаваліся, і гэты дух патрыятызму і любові захоўваўся ў нашым яднанні. Праўда, сустракаліся і такія беларусы, якія ненавідзелі ўсё беларускае.

Я двойчы ўцякаў з лагера, ды не ўпотайкі, а пад агнём. Зрабіў драбіну і па ёй палез цераз плот. Але перш чым лезці, я схіліўся і пачаў маліцца. Калі вырашаецца пытанне жыць ці быць прастрэленым, заўсёды ўзгадваеш пра Бога. Я казаў: «Госпадзе, калі ўгодна Табе, зберажы маё жыццё, а калі не, прымі дух мой і не асудзі за грахі». І з гэтай малітвай палез на плот. За гэтай карцінай назірала шмат людзей. Лезу па драбіне (а я зрабіў яе тонкай, каб лягчэй было цягнуць), і яна пада мной раптам зламалася, толькі паспеў схапіцца за плот — і вішу. А начальнік канвою схапіўся за аўтамат; раз адводзіць затвор — асечка, другі, трэці — асечкі. Ён кідае аўтамат, гэта на вачах усіх зэкаў, хапае карабін і пачынае страляць, а я ўжо перакуліўся за плот. Я думаў — там хмызы, а там чыстае поле. Бягу па полі, а па мне страляюць прыцэльным агнём… Кулі свісцелі каля вуха і перада мной падымалі пясок. Потым, калі мяне злавілі і вялі, канвой быў з таго самага лагера і распавядаў, што мяне выцэльвау лепшы стралок дывізіі. Яны разважалі: «стралок ён то быў лепшы, але можа рука не паднялася». Выпадковасць? Перад выпадковасцю была малітва, і я ведаю, хто адвёў тую руку. Не паднялася рука паліцаяў, не паднялася бальшавіка. Так было са мной у часы і карычневых і чырвоных — рука Божая берагла мяне. Берагла ў 43-м і 51-м. Каб гэтыя словы дайшлі да людзей. Каб хоць адна душа задумалася, хто над намі ёсць.

— А як складваліся Вашыя адносіны з іншымі пастырамі, бо беларускамоўны пастыр, на жаль, вялікая рэдкасць, ці не мелі Вы з-за свайго патрыятызму праблем з боку святароў?

— Сустракаліся мне такія, якія супрацьдзейнічалі, былі такія, што ставіліся больш-менш лаяльна. Але, так бы мовіць, у пастырскім калектыве больш таких, якія нелаяльна ставіліся да ўжывання беларускай мовы, і калі адкрыта не супраціўляліся, то і ў кожным разе не выяўлялі зацікаўлення. Напрыклад, прыязджаю я ў Магілёў ці ў якое іншае месца, а яны мне не тое што загадваюць, а так: «Ну, брат Эрык, ты бы, можа, па-расійску пропаведзь сказаў». Вось такія хітрыкі. А я лічу, што казанне па-беларуску — Божая воля. У Слове Божым напісана, што «ўсякая мова праслáвіць Бога». Надыходзіць той час, калі гэта здзейсняецца. Мы не чакаем, што 100 ці няхай 90 працэнтаў набажэнстваў пяройдзе на беларускую мову, але ёсць ужо Беларуская Евангельская Царква, беларускамоўны Каталіцкі Касцёл, беларускія уніяты, а значыць, Бог славіцца па-беларуску. І праславіць Бог тых, хто выконвае Яго Слова!

— Як на Вашую думку, у чым прычына негатыўнага стаўлення да беларускай мовы пэўнай часткі пастыраў?

— У царкву людзі прыходзяць са свету. Прыходзяць такімі, якімі яны былі ў гэтым свеце, часам з тымі ж грахамі. Той, хто краў, думае, як бы што сцягнуць, што дрэнна ляжыць; блуднікі са сваімі грахамі і г.д. Многія неадроджаныя, нераскаяныя, а часам духоўна слабыя, яны не могуць супрацьстаяць сваім грахам. Але ёсць такі грэх, які не лічыцца грахом — палітычны, грэх здрады свайму народу, свайму бліжняму, бо мой бліжні — гэта бацькі, жонка, дзеці, родзічы — і ўрэшце нацыя. Гэтая здрада была прыкрыта фальшывым лозунгам «дружбы народаў». Ты можаш сябраваць, але не будзь здраднікам свайго народа. Расійцы нам так не супрацьдзейнічаюць, як мясцовыя здраднікі, яны страшней. Гэта страшныя людзі. І калі народ заражоны гэтым грахом, у ім не пакаяўся і ўваходзіць з ім у царкву, не лічачы гэта заганай, ці можа ён чакаць падтрымкі ў Бога? Яны вінавацяць нас у нацыяналізме, а сябе называюць інтэрнацыяналістамі, усё перавярнулі дагары нагамі. Гэта не яны прынеслі ў Царкву расійскі імперыялізм, не яны палітыканы, а мы, аказваецца. Толькі таму, што любім сваю Беларусь. Мы не ворагі расійцаў. Калі да нас прыйдзе чалавек і будзе казаць па-расійску, па-ўкраінску ці па-польску, мы будзем толькі рады, рады кожнаму брату. Мы хочам адно: каб і беларусам не затыкалі рот.

— Ці маеце Вы стасункі з іншымі супольнасцямі падобнага накірунку?

— Як я казаў, цалкам беларускіх цэркваў няма, але і ў іншых евангельскіх цэрквах ёсць людзі, якія любяць сваю Бацькаўшчыну, свой народ, і мы падтрымліваем з імі сувязь.

— А магчыма аб'яднанне дробных хрысціянскіх Цэркваў у адну? Мне здаецца, тэалагічных асаблівых супярэчнасцяў паміж імі не існуе. Ёсць амбіцыі кіраўнікоў. Вы згодны?

— Так. Што да Цэркваў евангельскага накірунку, то ёсць браты сярод пяцідзесятнікаў, якія быццам не супраць беларушчыны, нават часам гавораць слова па-беларуску. І нам трэба трымаць з імі сувязь, распаўсюджваць літаратуру. Мы нядаўна выдалі кнігу Ю.Рапецкага «Новае жыццё ў Хрысце», трэба яе разам распаўсюджваць. Мы будзем рабіць практычныя захады, каб пашыраць беларускасць сярод тых, хто ўжо да гэтага Богам падрыхтаваны, не навязваючы тым, хто яшчэ да яе не гатовы.

— А якія ў Вас адносіны з Праваслаўнай Царквой і Каталіцкім Касцёлам абодвух абрадаў?

— У свой час, калі я жыў яшчэ па вуліцы Заслаўскай, кожную першую сераду месяца мы збіраліся на экуменічную малітву за Беларусь. Тады яшчэ не было беларускіх каталіцкіх святароў, праваслаўныя ўвогуле моляцца толькі па-стараславянску, не было ў той час і уніятаў. Я выступаў на пасяджэннях Біблійнага таварыства, заклікаў разам збірацца на экуменічную малітву, прапанаваў гэта неяк праваслаўнаму айцу Латушку. А ён мне ў адказ: «Вы ерэтыкі, бо не прызнаеце Маці Божай, з вамі нельга маліцца». Мне здаецца такое звычайнай пыхай. Але ж напісана: пыхлівым людзям Бог працівіцца. З каталікамі адносіны іншыя. Каталіцкая моладзь прыходзіла да нас на набажэнствы. Яны ставяцца лаяльна, па-сяброўску, па-хрысціянску. Таксама добрыя адносіны і з грэка-каталіцкім духавенствам. Такія, якія і мусяць быць паміж хрысціянамі. Прыходзілі да мяне праваслаўныя айцец Гардун і Алег Бембель — людзі, якіх я паважаю. Прапанаваў ім памаліцца за Беларусь, дык айцец Гардун адказаў мне практычна тое самае, што і айцец Латушка. Прыкра. Няма, на жаль, у нас з праваслаўнымі святарамі брацкага духу. Калі я сядзеў у мардоўскім лагеры, там у асноўным былі людзі веруючыя, дык хто хадзіў у Духу Божым, той добра ставіўся да ўсіх хрысціян, а хто не, то як збяруцца, то ледзь дах не падымаецца ад іх гвалту. Даказваюць адзін аднаму — хто з іх лепшы хрысціянін, хто мае рацыю, а хто не. Мы ставімся да ўсіх канфесій без асуджэння, хаця многіх рэчаў не падзяляем.

— Якіх, напрыклад?

— Мы, як евангельскія хрысціяне, падпарадкоўваемся Слову Божаму і ніякіх дадаткаў не робім. Майсею было сказана: «Бачыш, ты нічога не бачыш. Ніякага твару, ніякай выявы. Глядзі і запомні, каб пазней не рабіў ты ніякай выявы ні ў выглядзе чалавека, ні ў выглядзе жывёлы». Гэта было катэгарычна забаронена. І калі я бачу Бога Айца Усемагутнага, які стварыў неабсяжны сусвет, у выглядзе сівенькага, старэнькага дзядочка, на маю думку, — гэта блюзнерства. І мы не ўспрымаем, што гэтай выяве людзі пакланяюцца. Альбо праваслаўныя спачатку жагналіся двума пальцамі, потым пачалі трыма, а каталікі пяццю. Дзе аб гэтым напісана? Чаму б не жагнацца аднолькава? І з-за гэтага існуе варожасць між канфесіямі! Гэта не ад Бога. Не прымаем малітвы да святых. Хрыстос даў адзін узор малітвы «Ойча наш, які ёсць у нябёсах»… Мы шануем Марыю, але не сказана — Марыя наша, ці Дзева Марыя. Хрыстос так не казаў і апосталы не казалі, гэта пазней прыдумалі людзі. Ёсць яшчэ і іншыя адрозненні.

— Спадар Сабіла, раскажыце аб місійнай дзейнасці вашай царквы, якім чынам пашыраеце кола сваіх вернікаў?

— Мы занадта бедныя, каб спадзявацца на радыёвяшчанне альбо на распаўсюджванне літаратуры. Але, безумоўна, нам трэба прасіць у Бога Духа смеласці. Трэба ісці ў месцы, дзе збіраюцца шчырыя беларусы, і пры нагодзе казаць аб сабе. Пакуль мы такой смеласці не маем і ёсць ад чаго вызваляцца. Я таксама раблю шмат таго, чаго не трэба было б рабіць. У Асіповічах была будоўля. А тут, здавалася б, духоўныя клопаты, але, дакладней сказаць, калядухоўныя. Нам трэба ісці прапаведваць, бо час кароткі. Ну, а тое, што наша кола малое — што ж зробіш, нехай казанне будзе і па-расійску, каб толькі людзі ішлі да Бога. А мы ўжо будзем працаваць з тымі, хто прыхільны да беларускай мовы. Ну, а той, каго Бог мае ў сваім провідзе, знойдзе нашу царкву.

Распытваў Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Да 75-годдзя Таварыства беларускай школы

Хроніка ТБШ

Наша гісторыя, і не толькі сівая мінуўшчына, а і ўчарашні дзень сведчыць, што ў беларускага народа вялікі запас трываласці. Прыклад таму — той жа нацыянальна-вызваленчы рух у межах II Рэчы Паспалітай, якім было ахоплена трохмільённае насельніцтва Заходняй Беларусі, што гаварыла на адной мове, бачыла перад сабой адну мэту, змагалася з адным і тым жа ворагам — польскім асімілятарам. У «Хроніцы ТБШ» мы знойдзем дастаткова прыкладаў самаахвярнага патрыятызму і ўпартай барацьбы прадстаўнікоў народа за свае грамадзянскія і чалавечыя правы.

У той час беларускі народ быў свядомы і відушчы як ніколі, быццам не ляжалі за яго плячыма стагоддзі паняволення і залежнасці ад «старэйшых братоў». Каменціруючы пісьмо ў Галоўную Управу ТБШ сялян вёскі Заполле, «Летапіс» пісаў: «Ёсць асобы, якія цвердзяць, што беларусы быццам хочуць, каб іхніх дзяцей вучылі толькі па-польску, што беларусы не маюць народнае свядомасці. Між тым, калі ўважна прыслухацца да голасу вёскі, то адтуль, як з нейкага падзямелля, нясецца да культурнага свету адзіны вокліч: «Ратуйце!»

1933

Ліст сялян вёскі Кожава да міністра асветы: «Мінае ўжо 12 гадоў з таго часу, ад каторага існуе ў нас польская школа. Дванацаць гадоў, як абавязвае нас прымусовая навука, і што-ж мы бачым? Нашыя дзеці, прахадзіўшы 7 гадоў у гэтую школу, застаюцца няўмекамі. Ні воднае з іх ня можа чытаць і пісаць ні па польску ні па беларуску. Гледзячы на наша падрастаючае маладое пакаленьне проста бярэ жах. Кожны з нас балеець душой за будучыню гэтага пакаленьня, якое расьце ў поўнай цемры. Кніжка для нашай моладзі, якая прайшла польскую школу, ёсьць незразумелай, у якой-бы мове ні была яна напісана, бо, як зазначана вышэй, ніхто з малых людзей ня ўмее яе чытаць. Ня раз чытаем у польскай афіцыяльнай прэсе аб тым, што Польшча паставіла сабе за заданне зьнішчыць няграматнасьць цалкам. Аднак у нас робіцца наадварот, няграматнасьць не выкараняецца, а пашыраецца. Прычына гэтаму ёсьць адна: насельніцтва нашай вёскі беларускае, а школа польская. Дзеці нашы, не разумеючы польскай мовы, ня могуць навучыцца граматы ў чужой школе і ў чужой мове.

Ведаючы, што школа ў чужой мове ня можа навучыць граматы нашых дзяцей, мы ўжо ў 1927 годзе зляжылі на падставе існуючых законаў 40 дэкляраціяў на 60 з лішнім дзяцей з дамаганьнем Беларускае Школы, аднак п.Куратар Віленскае Школьнае Акругі прызнаў чамусьці важнымі дэклярацыі толькі на 27 дзяцей, а рэшту, не падаўшы ніякіх прычын, уняважніў. Дзеля гэтага ў нас засталася зноў польская школа. На гэтую пастанову п.Куратара мы зляжылі скаргу ў Міністэрства Веравызнаньняў і Публічнае Асьветы, аднак і па сённяшні дзень ніякага адказу не атрымалі.

Не дабіўшысь школы ў роднай мове, хаця на гэта мы маем законныя правы, а таксама бачачы як наша моладзь дэмаралізуецца, у пачатку бягучага школьнага году, дзеля пашырэньня асьветы сярод дарослых, заснаваўся быў у нашай вёсцы культурна-асьветны гурток Т-ва Беларускае Школы; аднак гурток гэты скора быў зьліквідаваны, а на сябраў яго пасыпаліся адміністрацыйныя кары пад усякімі відамі «za nieprzestzeganie przepisów sanitarnych» і г.д. Але ўсе гэтыя «przepisy» былі стасаваны выключна толькі да сябраў званага Т-ва і больш нікога не датычылі.

Дзеля ўсяго вышэй пералічанага просім Пана Міністра:

Адчыніць у нашай вёсцы замест школы польскай, школу беларускую, на якую мы маем законныя правы. Даць нам магчымасьць вясьці культурна-асьветную працу сярод дарослых і даць нам магчымасьць зарганізаваць гурток Т-ва Беларускае Школы».

Кожава, дня 16-VII 1933 г.

Суд над сябрамі ТБШ. У днях 1—4 лютага г.г. адбыўся ў Акружным судзе працэс над прэзыдыюмам ТБШ у асобах старшыні Ф.Стэцкевіча, віцэ-старшыні М.Пяткевіча і сэкратара Г.Шырмы, сябрай Нагляднай Рады Ю.Саковічам, сябрай Дачаснай Паўнамоцнай Камісіі Церахам і грам. С.Скуркай, які не зьяўляецца сябрам Т-ва. Усіх пералічаных абвінавачвалі ў стварэньні на грунце ТБШ камуністычнай змовы з арт. 102, ч. 1 Карнага Кодэксу. Усіх трох сябраў прэзыдыюма Галоўнае Управы Суд апраўдаў, Цераха і Саковіча засудзіў на 3 гады турмы кожнага, а Скурку на 2 гады.

Улезлаўскі гурток. Першы раз мы прасілі дазволу ў пана Старасты на спэктакль ў стадолі, — было адмоўлена з прычыны пажарнае небяспекі. Тады мы — сабралі з вёскі радзюжак, дываноў і палатна, далажылі свае працы, зрабілі аснову будыніны, з бакоў абабілі простымі радзюжкамі, зьверху пакрылі палатном, якое кабеты нашае вёскі прынеслі нам вельмі ахвотна. 3 сярэдзіны убралі прыгожымі дыванамі і ўквецілі вянкамі з дзеразы, якія былі сплецяны нашымі сяброўкамі. Ладзіць спэктакль ў гэтым будынку нам было дазволена. Публікі сабралася поўна. Усім — і глядзельнікам і артыстам — вельмі спадабалася наша шчырая праца. Наш прыгожы будынак і Ельцаўская трупа ўзапраўды стварылі сьвяточны настрой у нашай вёсцы.

1936

Вечар беларускай паэзіі і песні. 15 сакавіка ў залі Віленскага Ун-ту Беларускі Студэнцкі Саюз і Т-ва прыяцеляў Беларускаведы ладзяць вечар беларускай паэзіі і песні. У праграме вечару: даклад «Аб маладой беларускай паэзіі», дэклямацыя і аўтодэклямацыя твораў Арсеньневай, Бярозкі, Васілька, Ільяшэвіча, Машары і Танка. На заканчэньне салёвыя сьпевы і канцэрт хору Р.Шырмы.

Арганізатары вечара беларускай паэзіі і песні. Злева направа сядзяць: **С.Станкевіч, М.Машара, Р.Шырма, М.Васілёк, М.Шчорс**; стаяць; **Хв.Ільяшэвіч, М.Танк, Бярозка, В.Тумаш, П.Сергіевіч.** 15 сакавіка 1933 г.

Сьвіслацкі гурток Ваўкавыскага павету зачынены на пачатку верасьня 1935 г. «за бяздзейнасьць». Гэта быў апошні гурток у Ваўкавышчыне, які яшчэ працаваў, калі ня меў перашкодаў, інтэнсіўна: ладзіліся спэктаклі і канцэрты. Праўда, апошні спэктакль мінулым летам быў забаронены Ваўкавыскім Старастай, але затое увесь час бойка функцыянавала бібліятэка гуртка, якая налічвала болей 1000 томаў кніг і некалькі сот сталых абанэнтаў. Уважаючы матывы Ваўкавыскага Старасты за няслушныя, Галоўная Управа паслала скаргу Беластоцкаму Ваяводзе дня 14.IX.1935 г. Адказу на сваю скаргу да гэтага часу ня мае.

Палесьсе. Слабая нацыянальная сьведамасць Паляшукоў паддае ахвоты розным асымілятарам для розных спробаў. Тут доўгія гады астаткі расійскіх эмігрантаў пад фірмай Р.Н.О. прабавалі ператварыць паляшукоў на расейцаў, у сваю апору. Існавала купа расейскіх школаў і 3 гімназіі — у Лунінцы, Пінску і Берасьці, з каторых Берасьцейская існуе і дагэтуль. Цікава, што ў гэтай асымілятарскай акцыі чынна дапамагалі Р.Н.О. і Пэпээсы (Польская партыя сацыялістычная. — Рэд.) са сваім, так званым, «Палесским Окружным Комитетом» у Пінску, выдаючы ўсе свае адозвы і газэту «Красное Знамя» у Лунінцы парасейску. Потым зьвярнулі ўвагу на паляшукоў польскія асымілятары. Пад час розных выбарных акцыяў выдаюцца адозвы ў «поліскім языку». Тут зноў на помач асымілятарам сьпяшаць ППС, выдаючы адозвы на калене склепленым палескім языку. На вёсках польскія арганізацыі ўводзяць на прэдстаўленьнях п'есы на «палескім языку», перароблены з беларускага, украінскага і польскага. Нарэшце ўводзіцца «палеская» нацыянальнасьць. Пад час запісваньня ў установах і ўрадах пішацца нацыянальнасьць «poleska», або яшчэ лепей, як у косаўшчыне на прыёмачнай камісіі, — «polsko-poleska». У Берасьці выдаецца польскі тыднёвік «Polesie», які мусяць выпісваць кожны солтыс і гміна. Тыднёвік прыводзіць думку, што паляшук не беларус і не украінец, а паляк. «Poleszucky — szczep polski» трошкі абрушчаны, дадае там ад сябе нейкі горапрафэсар і «знаўца» Палесься Р.Горошкевіч.

Разам з гэтым зачынены ўсе беларускія і украінскія культурна-асветныя арганізацыі, як ТБШ, Просьвіта. Не ўдзелена канцэсіі ўкраінцам на Гімназію ў Берасьці, а беларусам у 1929 годзе ў Пінску (хацелі пераняць былую расійскую Гімназію). Адчыненыя ў 1928 годзе на падставе зложаных школьных дэкляраціяў каля дваццаці утраквістычных і беларускіх школ (Косаўшчына, Пружаншчына і Піншчына) ужо ўсе ліквідаваны. Робіцца спробы ізаляваць беларускае Палесьсе ад сваіх нацыянальна-адраджэнскіх асяродкаў.

Да Паважанай Галоўнай Управы ТБШ у Вільні.

Мы сяляне вёскі Запольле цяпер жывём у разладзьдзі. Хаця народ адны Беларусы, але свайго нічога ня маем: ані кніжак, ані газэт, нават у школах у нас няма ні аднэй лекцыі беларускага, якіх і дзеці нашы нават дамагаюцца, але настаўнікі не даюць, кажучы, што няма беларускіх падручнікаў. Праўда, мы іх знайсьці ня можам. А гэта дзеля таго, што ня маем свае арганізацыі, а чужой ня прымаем, хаця і настаюць прымусова. Шкада, нават і моцна шкада таго часу, калі ў нас існавала ТБШ. Тады мы мелі у школе большасьць прадметаў у сваёй мове, бо мелі нават сваю бібліятэку, хор, аркестру, ладзілі прадстаўленьні, дзякуючы чаму нашае ТБШ с кождым днём расло і багацела.

Пры завешаньні ТБШ усё ад нас забралі і ўсё зьнікла. А цяпер дачуваемся, што ТБШ па другіх бакох працуе. Нам гэта вестка, як прамень сонца у канцы цёмнае ночы.

Па гэтаму і мы моцна і доўга дамагаемся адкрыцьця свайго ТБШ, хочам дастаць назад свае скарбы, каторыя без дай рацыі марнуюцца, але ня можам самі дабіцца.

Так што у помач завём с просьбай Галоўную Управу, як сваіх гаспадароў і кіраўнікоў аб вызваленьні ТБШ у Запольлі.

Чакаем сьпешнае помачы.

З пашанай былое ТБШ. Запольле. 13.1.1936 году

Эстонская ластаўка

Уладзімер Дзехцярук

СЯРОД БЕЛЫХ ЭСТОНСКІХ НАЧЭЙ

Згуртаваньне Беларускай Культуры "БЭЗ"

У невялічкім эстонскім мястэчкуКівілі, што на ўзбярэжжы Балтыкі, жыве, працуе і піша вершы Уладзімір Дзехцярук. Ураджэнец вёскі Повіць Кобрынскага раёна Берасцейшчыны, ён па сканчэнні інстытута быў скіраваны працаваць у Эстонію, дзе і застаўся жыць. Цяпер Уладзімір працуе інжынерам-чыгуначнікам у Іда-Вірумааскім павеце Эстоніі. Ягонае імя вядома ў асяроддзі і мясцовых турыстаў, і калекцыянераў, і аматараў паэзіі, але найбольш тым, каго аб'яднала Згуртаванне беларускай культуры ў Іда-Вірумаа.

Прыехаўшы ў Эстонію зусім маладым, Уладзімір Дзехцярук палюбіў гэты край, які зрабіўся ягонай новай радзімай. Але паэт захаваў памяць і пра сваю першую радзіму — Беларусь, стварыўшы Беларуска-эстонскае згуртаванне — «БЭЗ», сябры якога нават далёка ад дому захоўваюць сваю мову і культуру.

Эстонія вачыма беларуса і Беларусь, бачная здалёку. Гэтыя тэмы часта сустракаюцца ў вершах паэта, напісаных у час шматлікіх яго вандровак, у якіх, як піша ўкладальнік кнігі паэзіі і прозы У.Дзехцярука М.Астраўмава, «мастакоўскае вока жывыя ўражанні простага і звычайнага перакладае на палітру яркга і вобразна».

Гэтая кніга — «Сярод белых эстонскіх начэй» — выйшла ў 1995 годзе ў талінскім выдавецтве «INGRI» дзякуючы намаганням суполкі «БЭЗ» і грашовай падтрымцы прыватных фундатараў — эстонцаў, якія дапамаглі выдаць кнігу, напісаную незнаёмай ім мовай — беларускай.

«Яго лёс — гэта лёс соцень і тысячаў суайчыннікаў, якія апынуліся па-за межамі Радзімы і не здрадзілі ёй...», — гаворыцца ў прадмове да зборніка пра яго аўтара. А якім будзе лёс гэтай кнігі — пакажа час.

У.П.

У суседзяў

Да Масквы Бог бліжэй?

Агенцтва Інтэрфакс распаўсюдзіла паведамленне аб вялікай незадаволенасці ўладароў Расіі тым, што Эстонская апостальская праваслаўная царква вырашыла перайсці з-пад рукі Масквы пад юрысдыкцыю Канстанцінопальскага патрыярхата. Урэшце кіраўнік аддзела знешніх царкоўных сувязей Маскоўскага патрыярхата Мітрапаліт Кірыл склікаў прэс-канферэнцыю, на якой абвясціў, што «маскоўскае праваслаўе гатовае весці перамовы з Канстанцінопальскім патрыярхатам, каб уладкаваць сітуацыю ў Эстоніі, гатовае ісці на кампраміс, калі яны не будуць парушаць кананічнага заканадаўства». Хаця, здавалася б, што тут такога: ну, вырашылі ў Эстоніі вярнуцца пад крыло Канстанцінопальскага патрыярхата, адкуль і ўсчалася некалі праваслаўная царква, але не. Да Масквы Бог, выходзіць, бліжэй ці тут перамагаюць не нябесныя і зямныя інтарэсы?

У.А.

Кола сям'і

Масару ІБУКА

Пасля трох ужо позна

(Працяг.)

Частка 3.
Што карысна малечы

Гатовых рэцэптаў няма

Дасюль я казаў пра важнасць знешняга асяроддзя для дзіцяці і аб уплыве гэтага асяроддзя на ўсё наступнае жыццё. У многіх сем'ях, у тым ліку і ў японскіх, менавіта маці нясе на сваіх плячах усю адказнасць за выхаванне сваіх дзяцей, але тое, пра што я збіраюся казаць, тычыцца кожнага, хто займаецца выхаваннем маленькіх дзяцей. Перш за ўсё маці павінна выкарыстоўваць усё сваё ўяўленне і вынаходніцтва ў выхаванні, пры гэтым улічваючы, зразумела, на якой стадыі развіцця знаходзіцца дзіця. Тыя падрабязныя парады, якія я збіраюся вам даць, належыць успрымаць толькі як ідэі, на падставе якіх любая маці можа прыняць сваё рашэнне і прыняць ці адхіліць тую ці іншую параду ў адпаведнасці з пэўным характарам ці ступенню развіцця дзіцяці.

Кожны раз, калі я рэкамендую абкружаць дзіця добрай музыкай і жывапісам, добрасумленныя маці пытаюцца, што я маю на ўвазе пад «добрай музыкай» і «сапраўдным» жывапісам. Бетховен ці Моцарт? Ван Гог ці Пікасо? Канешне, часам мы даём канкрэтныя рэкамендацыі пасля кансультацыі са спецыялістамі. Аднак бацькі павінны адаптаваць нашы рэкамендацыі, зыходзячы з асаблівасцяў свайго дзіцяці, а не ўспрымаць іх як догму. Зазвычай японцы шукаюць гатовыя рэцэпты: яны не адчуваюць сябе ўпэўнена, пакуль ім не скажуць, як канкрэтна дзейнічаць у канкрэтным выпадку. Але ў выхаванні, і асабліва ў маленстве, не можа быць гатовых формул. Калі маці лічыць, што нешта добра для яе гадаванца, трэба даць яму гэта без прамаруджвання.

Такая тэндэнцыя: чакаць гатовых формул — сур'ёзны недахоп японскага выхавання. Напрыклад, калі дзіцяці 4 гады — яно ідзе ў дзіцячы садок, калі 6 — у школу. Такая сістэма, заснаваная толькі на агульнавядомай узроставай традыцыі, ігнаруе ўласны ўзровень развіцця малечы. Адукацыя ў Японіі будуецца на фіксаванай праграме для кожнага ўзросту. Гэтак жа ўспрымаецца ідэя ранняга развіцця: калі не даць строгіх інструкцый, ніхто не наважваецца выпрабаваць яе сам. На маю думку, гатовыя формулы і нормы трэба заўсёды падвяргаць сумненню.

Часцей бярыце дзіця на рукі

Малеча пакрыўджаны, але маці бярэ яго на рукі, і ён перастае плакаць і ўсміхаецца: каму не знаёмая такая сітуацыя, кожны з бацькоў быў у ёй шмат разоў. Але традыцыйная мудрасць засцерагае маці, якія бяруць дзяцей на рукі кожны раз, калі трэба іх супакоіць: маўляў, у дзіцяці можа выпрацавацца звычка дабівацца плачам выканання сваіх жаданняў. Яно не супакоіцца, як бы вы яго ні суцяшалі, пакуль яго не возьмеце на рукі, — палохаюць бацькоў. Ці так гэта? Калі ставіцца да гэтага, як да папярэджання супраць сляпога абагаўлення свайго дзіцяці, я магу з гэтым пагадзіцца. Але я катэгарычна супраць таго, каб разумець гэта літаральна. Я ўпэўнены, што дзіця належыць браць на рукі як мага часцей.

Для немаўляці, якое не ведае іншага шляху самавыяўлення, плач — адзіны сродак прыцягнуць да сябе ўвагу. Калі яно плача, гэта значыць, што яно аб нечым просіць і пакінуць яго просьбу без адказу — значыць пазбавіць яго зносін з дарослымі ад самага пачатку.

Здаровы сэнс даводзіць, што зносіны дзіцяці з маці, і асабліва такцільныя зносіны, вельмі важныя для яго разумовага развіцця.

Адна японская газета паведаміла нядаўна аб цікавым эксперыменце, які праводзіўся з малпамі. Доктар Гары Харлоў, кіраўнік Цэнтра па даследаванні прыматаў на універсітэце штата Вісконсін, замяніў нованароджанаму дзіцяці малпы яго сапраўдную маці штучнымі маці, назіраючы затым, якую з іх яно выбера.

Адна лялька была зроблена з дроту ў форме цыліндра, а другая — з анучаў. У кожнай «маці» была паілка з малаком, і кожная магла пагойдвацца з боку на бок. Вынікі паказалі, што малпяня выбрала цёплую і мяккую «маці» з анучаў і адказвала на яе рухі. Доктар Харлоў зрабіў высвову, што і нованароджаны чалавек шукаў бы нешта цёплае, мяккае і рухомае, і што тая пяшчота, з якой маці трымае на руках сваё дзіця, гэтак жа важная для яго эмацыянальнага стану, як малако для яго фізічнага здароўя.

Я заахвочваю звычку як можна часцей браць дзяцей на рукі. Таму што мне хочацца, каб у кожнага дзіцяці было дастаткова гэтых зносін, дакранання да бацькоў, і я бачу ў гэтым важнейшы фактар фармавання чулага чалавека.

(Працяг будзе.)

Здароўе

Таццяна ФАМІНА,
кандыдат медыцынскіх навук

Металы жыцця

Дар марскога ўладара

Спакон вякоў чалавека вабіла мора. І ў шматлікіх беларускіх казках, у песнях і легендах нашыя прашчуры «прыходзілі з-за мора», ішлі да мора, пераплывалі яго. Кажуць, што чалавека чараваў прастор, стыхія. Але, верагодна, яго вабіла штосьці іншае, больш жыццёвае. Гэтым вабам магла быць марская вада, нездарма ж старажытныя грэкі прыдумалі адметны спосаб лячэння — морам, так званую таласатэрапію. Можна спрачацца, які фактар быў вызначальным у такім лячэнні: ці шум хваляў, ці лагодная вада, ці паветра, насычанае водарам марскіх водарасцяў, ёдам. Магчыма, чалавек яшчэ ў даўнія часы звярнуў увагу на тое рэчыва, якое застаецца, калі высахне марская вада. Соль, гэты нептунаў дар, з цягам часу стала сапраўдным збаўеннем для чалавецтва, соль, але не чысты хлорысты натр, а ўсё тое багацце мікраэлементаў марской солі, ці то яна адклалася на месцы колішніх мораў у зямных глыбінях, ці яе выпараюць з марской вады.

Некалькі слоў гісторыі

Пра ролю мікраэлементаў у падтрыманні здароўя чалавека вучоны свет даведаўся параўнаўча нядаўна. У сярэдзіне мінулага стагоддзя лекары пераканаліся, наколькі неабходны чалавеку ёд. А пасля толькі праз 78 гадоў зразумелі ролю медзі, у 1931 годзе — мангана, і да 1957 — яшчэ трох: цынку, кобальту, малібдэну. І толькі ў 70-х гадах, калі Клаўс Шварц стварыў спецыяльную методыку даследаванняў дзеля выяўлення ўздзеяння мікраэлементаў на нармальную жыццядзейнасць жывёлаў, у ягонай лабараторыі Каліфарнійскага універсітэта былі разгаданы і дакладна апісаны таемныя ўласцівасці яшчэ сямі элементаў: селена, хрома, волава, ванада, флюора, крэменя і плятына, якія, як мяркуюць, мае антывірусавае ўздзеянне. Таямніца заключалася ў тым, што мікраэлементы «кіруюць» метабалічнымі працэсамі — абменам матэрыі, падтрымліваюць фізічную і хімічную стабільнасць клетак і тканак — праз падтрыманне адпаведных біяэлектрычных патэнцыялаў. Было ўстаноўлена таксама, што так званыя аніёны і кацыёны хімічных элементаў знаходзяцца ў жывых арганізмах у дакладна ўрэгуляванай раўнавазе. Галоўнымі аніёнамі лічацца хлор, сера, фосфар, а кацыёнамі — натр, каль, кальц, магнэз.

Табліца неабходных чалавеку мікраэлементаў

Мікраэлемент	Колькасць у арганізме чалавека	Штодзённая патрэба
Жалеза	**60**	**0,013**
Манган	**0,2**	**0,003**
Флюор	**37**	**0,003**
Хром	**0,2**	**0,0005**
Цынк	**33**	**0,013**
Медзь	**1**	**0,005**
Кобальт	**0,02**	**0,0003**
Малібдэн	**0,1**	**0,0002**
Ёд	**0,1**	**0,0001**
Сэлен	**0,2**	**0,00001**
Ванад	**0,3**	**?**
Нікель	**0,1**	**?**
Аршэнік	**0,1**	**?**

(Працяг будзе.)

Зялярскія гутаркі

Пярліны з першага раду

Нядаўна быў госцем. Добра намёрзшыся, увайшоў у новую хату сваіх знаёмых і — нібы ў дзяцінства вярнуўся. Туліўся да гарачай грубкі (гаспадар хаты, дасканала, функцыянальна ім спраектаванай і пабудаванай з сучаснага матэрыялу, наўмысля не завёў ватяного абагрэву), цешыўся размовай з мілымі людзьмі. А пасля гаспадары, як то заведзена ў нас, беларусаў, частавалі мяне розным сваім смакоцем. Але смакавала мне найболей ячменная каша. А ўсё таму, тлумачыла гаспадыня, што ўпарыўся пансак у духоўцы: кожная крупка з фасольку. Ні выглядам, ні смакам ячменная каша не нагадвала той шрот, які, памятаю, часта нам давалі ў войску. Вяртаючыся дадому, успомніў недзе прачытанае, што, калі няма ні печы, ні духоўкі, раяць закутаць ячменную кашу ў пярыну або падушкі. Паспрабуйце, то пераканаецеся, што ніякія заморскія крупы не даканажуць нашай груцы-пансаку-пярлоўцы.

Дарэчы, якасць ячменных крупаў залежыць ад апрацоўкі. Вось чытаю ў адной кніжцы: «Вышэйшыя гатункі ячменнай крупы шліфуюцца, каб блішчэлі — нават пераціраюцца парашком талька. Ад добрай паліроўкі крупы робяцца падобнымі на пярліны. Таму і рас. назва пярловыя крупы — ад французскага слова perle — пярліны. Назва, нібы, больш ганаровая, чымся наша — пансак. Але калі ўспомніць, што яно мае ў адной частцы слова *пан*, то можна разумець гэтую назву так: ячмень — пан над усёй збажынай, хоць бы таму ўжо, што спее шмат дзён раней за іншую ярыну. І таму ячмень — сядзелі ў ягоных каласах зерні ў два ці чатыры рады — быў збажынай першага раду, збаўчай збажынай.

Ячмень ужываюць у народнай медыцыне пры лячэнні розных захворванняў. Напрыклад, пры працяглым грудным кашлі трэба ўзяць у роўных прапорцыях жыта, авёс і ячмень, дадаць цыкорый і два грамы ачышчанага горкага міндалю, змалоць на кавамолцы і заварваць, як каву. Піць у гарачым выглядзе, можна з топленым малаком.

Дапамагае ячмень і пры лячэнні бранхіту. Трэба засыпаць яго ў каструлю на 2/3 аб'ёму, даліць малаком, закрыць накрыўкай і паставіць у негарачую духоўку. Калі малако пачне выкіпаць, яго трэба даліваць, пакуль ячмень не разварыцца. П'юць атрыманую вадкасць па 2—3 сталовыя лыжкі тры разы на дзень пры працяглым кашлі.

Ужываюць ячмень і як сродак ад захворванняў страўніка і вантробаў. Ячмень валодае ўласцівасцю паніжаць перыстальтыку вантробаў і спрыяе зажыўленню ран, гэтак жа як рысавыя адвары, бульбяная мука і г.д. Пры нястраўнасці рэкамендуецца піць каву з ячменю і жалудоў.

Ячмень уваходзіць у сістэму натуральнай ежы, прапанаваную вядомым амерыканскім вучоным Полем Брэгам. Як вядома, ён рэкамендаваў есці толькі натуральную ежу, багатую вітамінамі, якая здольная пры невялікай колькасці аднаўляць нервовую сілу чалавека. Поль Брэг уключыў у сваю дыету і сырыя зерні ячменю, і хлеб, выпечаны з ячменнай мукі. Сярод блюдаў, якія ён рэкамендуе есці тым, хто хоча аднавіць сілы свайго арганізма, ёсць суп з агародніны з вялікай колькасцю цэлага ячменю.

Зяляр.

Мудрыя гавораць

Піцірым Сарокін (1889—1968) — адзін з заснавальнікаў расійскай і амерыканскай сацыялагічных школаў. Нарадзіўся будучы вучоны ў сям'і рамесніка з Валагодскай губерні. Нялёгкім быў шлях да атрымання вышэйшай адукацыі, тым больш, што па маладосці гадоў Піцірым Сарокін актыўна ўдзельнічае ў дзейнасці сацыял-рэвалюцыянераў. Але аднойчы імбыў зроблены выбар між навукай і палітыкай на карысць першай. Піцірым Сарокін скончыў Пецярбургскі універсітэт, піша шмат навуковых працаў па філасофіі, сацыялогіі, крыміналагічнай тэорыі. Тым не менш палітыка не адпускае яго ад сябе. Піцірым Сарокін трапляе ў царскую турму... А неўзабаве адбыўся кастрычніцкі пераварот, які перашкодзіў абароне магістэрскай дысертацыі прыват-дацэнта Пецярбургскага універсітэта... Удалейшым вучонага спасціг лёс іншай «буржуазнай прафесуры» — Бярдзяева, Асаргіна, Ясінскага ды іншых... Пастаўлены перад выбарам пакінуць Радзіму ці аддаць сябе ў рукі НК, у 1922 годзе малады вучоны назаўсёды ад'язджае за мяжу... А праз восем год узначальвае сацыялагічны факультэт знакамітага Гарвардскага універсітэта, дзе і працуе да адыходу на пенсію ў 70-гадовым узросце... І сёння імя Піцірыма Сарокіна называецца як імя самай выдатнай асобы на «сацыялагічным небасхіле» стагоддзя... Думаецца, чытачам «Нашага слова» будзе цікава пазнаёміцца з некаторымі думкамі славутага вучонага, асновай тэорыі якога заўсёды з'яўляліся гуманізм, маральнасць і прапаведзь альтруістычнай любві...

...Справа не толькі ў дабрабыце і шчасці, а да іх безходна павінна быць далучанае яшчэ нешта, што прымушае аддаць перавагу незадаволенаму Сакрату перад задаволеным дурнем.

Веды могуць быць рознымі. Аднаму чалавеку нельга ведаць усяго. Гэта і шкодна, і немагчыма. Але можна і належна кожнаму валодаць усімі лагічнымі і навуковымі прыёмамі, пры наяўнасці якіх ён мог бы «перапрацоўваць» любую інтэлектуальную «ежу».

...Маральная роўнасць не патрабуе паніжэння Хрыста да ўзроўню злодзея, а імкнецца да таго, каб прыўзняць апошняга да ўзроўню першага.

Грамадства, якое не ведае, як яму жыць, якое не здольнае развівацца, паступова рэфармавацца, а таму аддаецца полымю рэвалюцыі, павінна плаціць за свае грахі смерцю добрай часткі сваіх людзей.

Як і сучасная навука і філасофія ў сваіх нізкіх праявах, сучаснае мастацтва робіць бессмяротных смяротнымі, выявляючы іх ад усяго боскага і высакароднага. Больш таго, яно ігнаруе амаль усё высокае і высакароднае ў самім чалавеку, у яго сацыяльным жыцці, культуры, па-садысцку завастрае ўвагу на ўсім пасрэдным і ў асаблівасці негатыўным, паталагічным, антысацыяльным і паўчалавечным...

Разбурэнне выклікаецца імкненнем нашай культуры падмяніць мэты сродкамі, геніяльнасць аўтара тэхнікай. Дэкадэнцкія перыяды, у мастацтве яны, навуцы, рэлігіі ці філасофіі, адзначаныя падменай мэтаў сродкамі, таленту — спецыяльнай трэніроўкай у майстэрстве.

Мы павінны памятаць, што геній сам стварае свой уласны метад.

Чым больш эканамістаў умешваецца ў эканоміку, тым горай яна робіцца; чым больш палітолагаў удзельнічае ў рэфармаванні дзяржавы, тым больш рэформе падлягае урад, чым больш сацыёлагаў, псіхолагаў, антраполагаў і юрыстаў умешваецца ў справы сям'і, тым больш сем'яў разбураецца; чым больш прымаецца «навуковых» рашэнняў праблемы злачыннасці, тым больш яна ўзрастае...

ВУЧЫМСЯ

Практычная стылістыка

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

«Поклонъ и бласловлѣнье»

А сумна ўсё ж — без «калі ласка»
І без прывычнага — «дазвольце»...

Хведар Чэрня.

Старажытны жанр паслання набыў акрэсленую моўную структуру, наследаваную затым наступнікамі, у першай з вядомых захаваных арыгінальных дакументаў Полаччыны — Грамаце Полацкага епіскапа Якава, якую датуюць 1309 годам, абапіраючыся на шэраг згаданых ці ўскосна адзначаных у ёй фактаў. Улічваўся, прыкладам, час адсутнасці ў Рызе біскупа, бо грамата накіравана *«намѣстьнику пискуплю* [біскупаваму]*»*, наведванне Якавам мітрапаліта, нагода напісання дакумента. Просьба епіскапа прапусціць у Полацк жыта тлумачыцца вялікім голадам на паўночна-ўсходніх славянскіх землях, пра што паведамляе ў адзначаны год Наўгародскі летапіс. Зразумелым і высакародным паўстае жаданне епіскапа набыць у Рызе збажыну, выкарыстаўшы дастаткова спрыяльныя пры князю Віценю міждзяржаўныя стасункі, нагадаць пра ранейшыя адносіны: ***«Поклонъ и бласловлѣнье от Якова, епискупа полотьского бровстови** [пробашчу] **намѣстьнику пискуплю и дѣтемъ моимъ ратманомъ... Любовь ваша правая съ сыномь моимь с Витенемь. Тако же дѣти была любовь ваша первая с полочаны съ дѣтми моими. Што вамъ было надобѣ, то было ваше, а нынѣ што дѣтемъ моимъ надобѣ, того имъ не бороните. А ныне абысте пустили жито у Полотеско, а язъ кланяюся и бласловляю і бдга молю за васъ, дѣти своѣ».***

Адметным у моўна-стылістычным аспекце выкарыстанне агульнаўжывальнага да нашага часу назоўніка ***жыта (жито),*** аднакарэннага сучасным беларускім словам ***забарона, забараняць*** старажытнага ***боронити.*** Стылістычна матываванай, звязанай з рэлігійнымі традыцыямі прамоўніцкага майстэрства, паўстае такая моўная адметнасць, як выкарыстанне для наймення асоб тэрмінаў сваяцтва — ***отець, сынъ, дѣти.*** Такая моўна-культурная традыцыя існуе ў беларускім фальклоры, захоўваецца ў размоўным стылі, вызначае мастацкую літаратуру. Акрамя названых, у адзначанай функцыі ўжываюцца словы (ці вытворныя ад іх) **брат, сястра, дзядзька, цётка, бабка, дзед**; яны ўвайшлі ў моўны этыкет — нацыянальна-спецыфічную сістэму ўстойлівых формул і выразаў пры ўстанаўленні дыялогу. Для прыкладу звернемся да фальклору: «... — Добры дзень, **бабка,** — адказвае паляўнічы... Вазьмі, **бабка**, паеш... А баба Яга адказвае: «— Не, **сынок.** Баюся я тваіх звяроў». У мастацкай літаратуры тэрміны сваяцтва перадаюць сардэчны, пранікнёны эмацыйны зварот: «Адважна, **брацця**, наперад ідзіце...» (Карусь Каганец «Наш сымболь»); «Ой, **сястронкі**, ой, вясковы...» (Цётка «Вясковым кабетам»); «**Брат** мой! **Братка** мой! **Братачка** родны! Адкажы — сам сабе адкажы... (Ніл Гілевіч «Адкажы»); «Ты, мой **брат,** каго зваць Беларусам...» (Алесь Гарун, аднайменны верш); «Твае сыны і з белымі галовамі Заўсёды у цябе парад прасілі... Скажы, Радзіма, што ў жыцці галоўнае?..» (Раман Тармола-Мірскі «Галоўнае»); у назвах вершаў «Сынам Беларусі» М.Арла, «Брату настаўніку» Казіміра Сваяка, «Уперад, **браце**!» Міхася Васілька і інш.

У такім пераносным ужыванні ўвасоблена філасофія ўзаемаадносін людзей, заўважаная многімі этнографамі, адлюстраваная ў сучасным даследаванні Г.П.Арловай «Беларуская народная педагогіка»: «Для беларускага народа ўвогуле характэрны ласкавыя, добразычлівыя адносіны паміж бацькамі, дзецьмі, сваякамі, суседзямі...» Менавіта традыцыйна-культурнымі акалічнасцямі тлумачыцца выбар псеўданіма **Цётка** беларускай пісьменніцай Алаізай Пашкевіч, на што зважае Максім Лужанін: «І прозвішча ж выбрала сабе ўдалае! Каб лёгка вымавілася, запомнілася адразу, усім прыпала да сэрца, як скажам, Купала і Колас.

Вось хто табе яна, дружа-сучаснік, — **Цётка**! Родная сястра твайго бацькі або маці».

Моўны этыкет, як і ўсе сродкі мовы, мае стылістычную адзначанасць. Напрыклад, як і ўвесь тэкст, формулы моўнага этыкету Граматы полацкага епіскапа Якава належаць да стылю афіцыйнага выказвання, аднак адметныя сінтэзам свецкай і рэлігійнай традыцый. Паводле навукоўцаў, гэта сведчыць пра адметнасць дзяржаўна-палітычнага ладу Полаччыны. Змест і стылістычная асаблівасці граматы становяцца асноўнымі аргументамі для гістарычных высноў, асэнсавання пазамоўных рэалій, напрыклад, у тэкставым аналізе Т.А.Сумнікавай. Як лічыць даследчыца, у двойчы паўторанай салютацыі блаславенне — абавязковая прэрагатыва царкоўнай улады, і паклон — форма вітання свецкіх улад — сведчаць пра сумяшчэнне царкоўнай і свецкай уладаў у руках епіскапа. Гэта пацвярджае і змест граматы. У першай, цытаванай вышэй кампазіцыйнай частцы ўзнаўляюцца гандлёвыя пагадненні паміж Полацкам і Рыгай. Другая кампазіцыйная частка, аўтаномная зместам, размешчаная на адваротным баку пергаміна, уключае прававыя асновы гандлю: ***«Аже** [калі] **будеть полочанинъ чимь виноватъ рижанину, я за тѣмь не стою, своими дѣтми исправу дамь...»*** Заключныя радкі салютацыі амаль дакладна паўтараюць словы папярэдняй часткі. Даследчыца прыходзіць да сур'ёзнай высновы: «Мяркуючы па грамаце, Полацк пачатку XIV ст. уяўляў сабой феадальна-клерыкальную рэспубліку, падобную да Ноўгарада».

Як бачым, стылістыка мае і практычнае прымяненне ў нелінгвістычных даследаваннях. Формулы ж моўнага этыкету, маючы нацыянальна-культурную спецыфіку, таксама падпарадкоўваюцца стылістычным нормам мовы, гэта значыць — суаднесены з сітуацыяй, мэтай моўных кантактаў, сацыяльна-ўзроставымі адзнакамі суразмоўцаў. На стылёвую адметнасць, найперш нейтральнасць, размоўнасць, эмацыйнасць, слоў вітання звяртае ўвагу аўтар «Учебника белорусского языка для самообразования» прафесар А.І.Падлужны. Прыкладам нейтральных названы словы і выразы **Добры дзень (вечар, ранак)**, інверсійныя канструкцыі **Дзень добры, Вечар добры.** Як афіцыйнае прывітанне пры сустрэчы з чалавекам сталага ўзросту выкарыстоўваюцца словы **Добрага здароўя.** Для выражэння павагі вітаюцца выразам **Маё шанаванне**. Прыўзняты, святочны настрой, лагоду і душэўнасць перадае фраза **Добры дзень у хату!** Пры развітанні карыстаюцца нейтральнымі афіцыйнымі выразамі **Да пабачэння, Бывайце (бывай) здаровы** ці скарочанай формай **Бывайце (бывай).** Да размоўнай сферы належыць развітанне **Пакуль,** натуральнае ў размове добрых знаёмых ці сяброў. Размоўнай названа і форма **Дзякуй.** Больш эмацыйны, прыдатны і ва ўрачыстай абстаноўцы выраз **Шчыра (сардэчна) дзякую.** Тыповыя для размовы і фразы-пытанні **Як здароўе? Як маешся? (маецеся?).** Пры гэтым неабходна ўяўляць, што слова **маешся** паходзіць ад слова **мецца** (мець) і ў выразе літаральна абазначае 'як маеш сябе?' ('як пачуваешся?'); памылкова суадносіць яго з расійскім дзеясловам **маяться**. Пытанне **Як маешся?** натуральнае ў беларускай моўна-стылістычнай сістэме, бо канструкцыя **я маю** для выражэння наяўнасці прыналежнасці ў беларускай мове стылістычна нейтральная, частая, у чым можна ўпэўніцца па прыкладах, прыведзеных прафесарам А.Я.Міхневічам: «Я маю надзею ўбачыць вас»; «Я маю намер...», «Ты заўсёды гатовы адказ маеш»; «Не маеш ты душы»; «Вось і ты маеш новы веласіпед». Вучоны адзначае, што ў расійскай мове канструкцыі **я имею** «уласціва архаічна-кніжнае адценне».

Сцісласцю, змястоўнасцю, своеасаблівай вобразнасцю вызначаюцца і беларускія пажаданні, суадносныя з канкрэтнай нагодай, пра што гаворыць В.К.Раманцэвіч у «Пачатках роднае мовы»: **Смачна есці** гавораць, убачыўшы знаёмага за ежай; **Хлеб-соль, Хлеб ды соль** — за ежай дома; **Спору ў працы, Бог помач, Памагай Бог** — працаўніку; **Вялікі расці** — дзецям за паслугу ці ў адказ на ветлівыя словы.

Моўны этыкет, увабраўшы моўна-культурны вопыт продкаў, сведчыць пра культуру, моўна-стылістычнае багацце, увасабляе плён вопыту, працы, узаемаадносін людзей. Якія гістарычныя сведчанні разгледзяць у нашай мове і стылі нашчадкі?

Мікалай КРЫЎКО

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

*(Працяг артыкула на слова **«плюхнуцца»**.)*

ШУ́ХНУЦЬ разм. (упасці з шумам і нечакана, раптоўна на якую-небудзь паверхню або ў што-н. глыбокае) *Стаяць нязручна, умошчваюся прысесці і чуць не шухнуў вобземлю* (С.Александровіч), **ШУ́ХНУЦЦА** разм. *Адрэзаны кавалак дошкі хруснуў, шухнуўся ўніз, шаснуў па шчэбню* (Ставер), **ШУГАНУ́ЦЬ** разм. *Як падкладваў ён [качагар] вугалле, так і шуганую у топку, калі паравоз зарыў у зямлю носам* (Лынькоў), **ШУГНУ́ЦЬ** разм. *На жорны палілося Дабро руччом само. За ім — скуль узяло? — Шугнула ўслед пісьмо* (Калачынскі), **ШУ́СНУЦЬ** разм. *За імі дзядзька наш з накропам З вярбы на зямлю шуснуў снопам* (Колас), **ШУ́СНУЦЦА** разм. *Учапіўшыся рукамі за кола, [я] шуснуўся ў снег* (Кулакоўскі), **ША́СНУЦЬ** разм. *Храснула апошні раз [дрэва] і з страшэнным хрустам шаснула на грэблю* (Маўр), **ША́СНУЦЦА** разм. *Змяя мякка шаснулася ўніз* (Маўр), **ХРА́СНУЦЦА** разм. (упасці, моцна стукнуўшыся) *Зараз жа грымнуў стрэл, і чорны дзядзька храснуўся на зямлю, ухапіўшыся рукамі за жывот* (Жычка), **ГРЫМНУЦЦА** разм. (упасці з грукатам) *Аканом наступіў на абору — парабак так і грымнуўся кулём цераз парог з рэшатам яек* (Якімовіч), **ГРЫ́МНУЦЬ** разм. *І абняла Петрачыха ногі, ды так абняла, што той [Журавінка] не адзержаўся на іх, на зямлю грымнуў* (Лобан), **ЗАГРЫМЕ́ЦЬ** разм., узмацн. (упасці, звычайна з вышыні) *Удар прыйшоўся крыху занізка, і ўсё ж Віктар загрымеў уніз па прыступках* (Асіпенка), **ГРО́ХНУЦЦА** разм. *Акінчыц грохнуўся на падлогу, сутаргава здрыгануўся і заціх* (Новікаў), **ГРО́ХНУЦЬ** разм. *І грымнуў гром, І войкнуў дол, І грохнуў долу краж, І смерць Бязлітасным агнём Паліла лагер наш* (Кірэенка), **ГРА́КНУЦЦА** разм. *Гракнуцца на падлогу,* **ГРУ́КНУЦЦА** разм. *Лось устаў на ногі, панюхаў лёд, прабег трушком, рассыпаючы капытамі снег, і скочыў быў з месца метры на чатыры — думаў, мусіць, што міне затоку, — і зноў грукнуўся з усіх чатырох...* (Пташнікаў), **ГРУКНУЦЬ** разм. *Вось грукнула бліжэйшае дрэва, і верхавіна яго павалілася на дуб* (Маўр), **ГО́ПНУЦЦА** разм., узмацн. *Раптам ён [конь] стукнуўся пярэднімі капытамі ў прыдарожны камень і гопнуўся з усіх чатырох на зямлю* (Якімовіч), **ГО́ПНУЦЬ** разм., узмацн. *Я пацягнуў за вудзільна, і праз момант бліскучая плотка гопнула мне пад ногі, затрапятала ў траве* (Дайліда), **ГЭ́ПНУЦЦА** разм., узмацн. *Ён [цецярук] ужо недзе тут, можа, за якіх дваццаць ці трыццаць крокаў. Я выразна чуў, як шумна гэпнуўся ён з чорнай вышыні* (Паслядовіч), **ГЭ́ПНУЦЬ** разм. *Калі [ліпа] гэпне на будынак, то не толькі зломіць дах ды столь зломіць, — сцены патрушчыць* (Чарнышэвіч), **ГУ́ПНУЦЦА** разм., узмацн. *Сядок, не ўтрымаўшыся, бы ядро з гарматы, вылецеў з сядла, праляцеў з расстаўленымі нагамі ў паветры і гупнуўся, аж ёкнула ў сярэдзіне* (Лецка), **ГУ́ПНУЦЬ** разм. *Стары зморшчыўся, адхіснуўся, гупнуў на пазелянелы, схоплены машком ганак* (Калодзежны), **ГА́КНУЦЦА** разм. *[Нехта цяжка ўздыхае:] — Трэба ж было яму так гакнуцца з таго грузавіка!* (Ракітны), **ЖА́ХНУЦЦА** разм. *Жахнуцца на зямлю,* **БА́ХНУЦЦА** разм. *Я нялоўка бахнуўся ў канаву каля насыпу, ледзь паспеўшы ўсхапіцца, каб не быць расціснутым людзьмі, якія саскоквалі з вагона* (Татур), **БА́ХНУЦЬ** разм. *На гэтым слізкім ганку можна бахнуць,* **БУ́ХНУЦЦА** разм. *Разагнаўшыся з горкі і адначасова загледзеўшыся ў акно сваёй кватэры, Воўка з разгону бухнуўся ў снег* (Кавалёў), **БУ́ХНУЦЬ** разм. *Губы прывычна сціскаюцца за разцамі, вушныя ракавіны шчыльна закрываюцца і, адапхнуўшыся ад берага моцнымі заднімі нагамі, ён [бабёр], як калодка, потырч бухае ў ваду* (Брыль), **БА́ЦНУЦЦА** разм. *Калі Варвара здымала ўжо апошнюю талерку са стала, тая выслізнула з рук яе і бацнулася аб падлогу, аскялепкі рассыпаліся па ўсім пакоі* (Кавалёў), **БА́ЦНУЦЬ** разм. *Суседка, каб далей ад граху, на каленцы бацнула і закулялася вуткай на вадзе* (Нікановіч), **БАБА́ХНУЦЦА** разм., узмацн. *Дзяніс, калі пахілілася дрэва, забыўся на бацькаву параду. Пабег якраз у той бок, куды мелася бабахнуцца дрэва* (Чыгрынаў), **БАБА́ХНУЦЬ** разм., узмацн. *Зрываючыся з прывязі галля, бабахне бэра, як скарбонка лета. І сутыкнуцца груша і Зямля — Малая і Вялікая планеты* (Макаль), **ТРА́ХНУЦЦА** разм., узмацн. *[Крукаў:] — Я і без таго не сказаць каб дужа ўжо моцна трымаўся на нагах, а тут такая каўзота, што калі б і цвярозы быў, дык і то, можа, не адзін раз трахнуўся б вобзем* (Васілёнак), **БРА́ЗНУЦЦА** разм. *Дзядзька Адам баіцца, каб са стога не бразнуцца, як з тае страхі* (Сабаленка), **БРА́ЗНУЦЬ** разм. *У Макара палезлі пад лоб вочы і ледзьве не бразнула на падлогу сківіца* (Клебановіч), **ЛЯ́ПНУЦЦА** разм. *Фурман сарваўся з аглоблі і ляпнуўся чэравам у балота* (Колас), **ЛЯ́ПНУЦЬ** разм. *О-го-го-о-о! Зловіць яна мяне! Узлезь, папрабуй, дык і ляпнеш з елкі* (Крапіва), **ЛЯ́СНУЦЦА** разм. *Снарад ляснуўся каля самага акна, засыпаў асколкамі сцены* (Няхай), **ЛЯ́СНУЦЬ** разм. *Хвоя ляснула на прагаліну, расцягнулася на ўсю сваю доўж* (Янкоўскі), **БУЛЫ́ЗНУЦЦА** разм., узмацн. (нечакана, з шумам, імкліва ўпасці адкуль-н. зверху) *— Го браток, — смяяліся мужчыны, — Апоіць цябе цётка малаком. Чаго добрага калі-небудзь булызнешся са сцяны, і зруб недаробленым застанецца...* (Хадановіч), **РУ́ХНУЦЬ** разм. (пра чалавека, жывёліну: упасці з шумам усім цяжарам) *Тады выхапіў пісталет Мікола. Абодва паліцаі рухнулі на зямлю* (Новікаў), **РЫ́НУЦЦА** разм. (з шумам, імкліва, нечакана ўпасці на зямлю, падлогу, у глыбіню чаго-н. або з шумам імкліва ўпасці адкуль-н. зверху, звычайна адарваўшыся ад чаго-н.) *Са страху ён [воўк] .. рынуўся проста ў яму, праваліўшыся праз гнілыя дошкі* (Чорны), **РЫ́НУЦЬ** разм. *Пачаў На помач клікаць вартавых, крычаць, Ды рынуў, пахіснуўшыся, пад стол* (Танк). *Ён [Іван] гатовы быў рынуць у бяздонне, цяпер нічога не мела значэння* (Быкаў). — *Незакончанае трыванне:* **Плюхацца і плюхкацца** разм., **плюхаць, плёхацца, плёхаць, плёхкаць, пляскацца, пляскаць, шлёпацца, шлёпаць, хлёпацца, хлёпаць, плёскацца, плёскаць, бултыхацца, бултыхаць, баўтыхацца, баўтыхаць, шмякацца, шмякаць, чмякацца, чмякаць, чвякацца, чвякаць, чвакацца, чвакаць, чмокацца, покаць, шухаць, шухацца, шугаць, грохацца, грохаць, гракацца, грукацца, грукаць, гопацца, гопаць, гэпацца, гэпаць, гупацца, гупаць, гакацца, жахацца, бахацца, бахаць, бухацца, бухаць, бацацца, бацаць, бабахацца, бабахаць, трахацца, бразгацца, бразгаць, ляпацца, ляпаць, ляскацца, ляскаць.** — Параўнайце: 1, 3. П а д а ц ь.

Усё было так

Не скажу, што я быў вельмі блізкі да Кандрата Крапівы. Але мне не раз і не два даводзілася з ім сустракацца. І ўсё праз адзін той жа клопат: праз наша слова. Даволі часта сустракаўся я з ім і гутарыў у 1979 годзе падчас падрыхтоўкі першага выхаду ў эфір тэлечасопіса «Роднае слова». Кандрат Кандратавіч пагадзіўся сваім важкім аўтарытэтным словам прывітаць перадачу. І ён зрабіў гэта бліскуча. У тым прывітальным слове Кандрат Кандратавіч паміж іншым сказаў:

«Ці трэба гаварыць, якое вялікае значэнне мае мова ў жыцці кожнага чалавека, у жыцці грамадства, якую велізарную ролю яна адыгрывае ў эвалюцыі ўсяго чалавецтва ад яе пачатку да нашых дзён. І чым больш вышынь дасягае ў сваім развіцці грамадства, тым больш ускладняецца служба мовы ва ўсіх сферах чалавечай дзейнасці...

Вялікую і адказную службу нясе мова ў нашым грамадстве... Але... не ўсе людзі, якія гавораць і пішуць на беларускай мове, добра ёю валодаюць. Ды і сама мова... — жывы працэс, у якім заўсёды.. што-небудзь мяняецца. Таму клопаты аб павышэнні культуры пісьмовай і вуснай мовы і надалей будуць нашым першачарговым абавязкам.

І вельмі добра, што наша тэлебачанне з яго вялікімі магчымасцямі весці плённую размову з шырокай грамадскасцю ўключылася ў гэтую работу...»

* * *

Гэтае цёплае, шчырае прывітальнае слова з аўтографам Кандрата Крапівы я часта з уцехай чытаю-перачытваю. Перачытваць то перачытваю, але згадваю, што ў тым жа 1979 годзе, неўзабаве пасля выхаду «Роднага слова», у газеце «Звязда» (14 ліпеня) з'явіўся артыкул Крапівы «Ці будем мы ездзіць па левым баку?».

Згаданы артыкул шмат каго здзівіў, шмат каго ўразіў. У ім было шмат чаго супярэчлівага. Не верылася, што яго пісаў сам Кандрат Крапіва. Мне тады падумалася, што згаданы артыкул напісаў хтосьці іншы. Напісаў і схіліў слыннага мовазнаўцу падпісаць. А Кандрату Кандратавічу не хапіла волі запярэчыць. Дый ён ведаў, што значыць запярэчыць тым, хто вымагаў ад яго такой публікацыі. За сваё жыццё ён усяго нагледзеўся, усяго набачыўся і наперажываўся. Разважаючы гэтак, я тады ж напісаў аўтару «Звяздоўскага» артыкула рашуча смелы ліст. Ён, як мне падаецца, і сёння не страціў ні свае надзённасці, ні свае практычнасці, і мне дужа хацелася б пазнаёміць з гэтым лістом нашу мовазнаўчую грамадскасць.

«Паважаны Кандрат Кандратавіч!

Вельмі добра, што Вы выступілі ў друку з клопатам пра культуру мовы. Але нас вельмі насцярожвае і сама форма артыкула, і метады Вашае гаворкі. І перш за ўсё, навошта Вам спатрэбілася, хай сабе і для параўнання, пашыраць на моўную стыхію міліцэйскія законы?

Мне, колькі жыву, мова ўяўляецца тым пластычным матэрыялам, з якога, як з пластыліну, можна вылепіць любую фігурку. Іншая справа, якая гэта фігура атрымаецца. Але гэта залежыць ад майстра.

У мове няма нічога выпадковага. Кожная дэталька мае сваё прызначэнне. Возьмем, для прыкладу, прыстаўкі. Яны, нібы тыя капялюшыкі, кожнага разу надаюць слову з адным і тым жа коранем новыя і новыя адценні. Скажам, дзеяслоў «чарнець» з прыстаўкай «з» мае адно значэнне, з прыстаўкай «у» другое. Вось

Беларускае Адраджэнне

Алена ЯСКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук

Максім Грэк і старабеларуская культура

Падзвіжніцкая і боганатхнёная дзейнасць Максіма Грэка аказала значны ўплыў і на старабеларускую лінгвістычную думку і культуру ўвогуле.

Славуты афонец імкнуўся правесці ў Маскоўіі асабліва чыстую плынь хрысціянскага Рэнесансу. Не абмяжоўваючыся пастаўленай перад ім задачай: перакладам з грэцкай мовы багаслоўскіх кніг, найперш палемічнай накіраванасці, ён з манашаскім аскетызмам разгортвае справу Адраджэння праваслаўных святаайцоўскіх традыцый ва ўсім усходнеславянскім рэгіёне. Яго ідэі хутка пашырыліся ў асяродку беларускага праваслаўя (і іншых хрысціян таксама), да якога св. Максім выказваў вялікія сімпатыі і з якім звязваў пэўныя надзеі. Такім чынам, Максім Грэк, як адзін з прадбачлівых багасловаў свайго часу, фактычна прадвызначаў перамяшчэнне праваслаўных цэнтраў у сувязі з заняпадам Візантыі і націскам мусульман напачатку ў Вільню, а ўжо пазней у Масковію.

Як вядома, Максім Грэк (свецкае імя — Міхаіл Трыволіс) паходзіў з гарадка Арта, што ў Албаніі. Вяльможны род Трыволісаў быў шырокавядомы ў Візантыі, блізкі да апошняй правячай дынастыі Палеолагаў. Каля 1480 г. Міхаіл Трыволіс пераязджае на в.Корфа (зараз в.Керкіра), які належаў ужо Венецыянскай рэспубліцы.

У маладога Трыволіса ўзнікае цікавасць да граматыкі, якую ён пазней назаве «вратамі філасофіі» (кн. «Гутарка пра карысць граматыкі»), і да лінгвістыкі ўвогуле (кн. «Аб верхняй сіле елінскай», пра асаблівасці славянскай прасоды).

Многія даследнікі адзначалі ўплыў лінгвістычных ідэй Максіма Грэка на айчынных граматыстаў. Міхаіл Трыволіс вучыўся ў Фларэнцыі, дзе пазнаёміўся з заходняй тэалагічнай культурай. Выказваюцца меркаванні, што Максім нават збіраўся там падвізацца манахам: блажэнны Саванарола ўяўляўся яму ідэалам служэння Богу, сваёй самазнішчальнай барацьбою супраць дэградацыі духоўных і свецкіх уладаў. Максім Грэк выказваўся супраць скасавання шлюбу паміж Васілём III і яго жонкай Саламеяй. Святы падзвіжнік засцерагаў, што шлюб з Аленай Глінскай (сям'я якой збегла з ВКЛ) дасць Масковіі вельмі жорсткага цара, якім, дарэчы, і стаў яе сын Іван IV.

За гэта св.Максіма кінулі ў муры Сіманава манастыра і асудзілі. У турме ад затхлага паветра і здзекаў ён часам траціў прытомнасць. Паводле царкоўнага падання, да св. Максіма з'яўляўся Ангел і суцяшаў яго наступнымі словамі: «Цярпі старац. Праз гэтыя пакуты ты здабудзеш выбаўленне ад мукаў вечных».

Даследнікі адзначаюць кампазіцыйную і ідэйную роднасць Саванаролаўскай «Перамогі крыжа» і першых трактатаў Максіма Грэка. У Масковіі і Вялікім Княстве Літоўскім нават бытавала легенда пра нейкага настаўніка, у якога «любомудрию философьскому и всякой премудрости» навучаліся сотні людзей, многія з якіх былі пакараны, «токмо восмь их убежаша во святую гору, с ними же Максим».

Але светапогляд св.Максіма быў цалкам праваслаўным, усходнехрысціянскім.

У 1505 г. Міхаіл Трыволіс прымае пострыг пад імем Максіма ў Дабравешчанскім Ватапедскім манастыры, якім раней асабліва апекаваліся імператары Візантыі. Здаўна Афон лічыўся надзвычай дабрадатным месцам, дзе манашаскае падзвіжніцтва разумелася як своеасаблівая «духоўная філасофія». Відаць, таму найбольшымі аўтарытэтамі для старабеларускіх кніжнікаў былі Іаан Экзарх Балгарскі і Максім Грэк.

Сярэдневяковае грамадства адчула патрэбу і неабходнасць сабраць і аб'яднаць усе тлумачэнні слоў і выразаў, якія данеслі да нас стагоддзі перакладчай практыкі і экзэгетыка-герменэўтычнай інтэрпрэтацыі тэкстаў. Толькі такая мера дапамагла б узняць культуру працы над тэкстамі і кнігамі (пры іх капіраванні, праўцы, новых перакладах і рэдакцыях).

Сучаснікі звярталі асаблівую ўвагу на цікавасць Максіма Грэка да слова. Пра гэта сведчаць Максімавы пераклад Псалтыра тлумачальнага 1519—1521 гг. (пры ўдзеле наўгародскіх экзэгетаў Дзімітрыя Герасімава і Уласія, дарэчы, удзельнікаў працы па складанні Генадзіеўскага звода біблії) і «Слова отвещательныя аб выпраўленні кніг роускіх».

Славянскія азбукоўнікі прайшлі складаны шлях развіцця ад наўгародскіх амасцікона 1282 г. і слоўніка-прыточніка 1431 г. да азбукоўнікаў і лексісаў XVI стагоддзя.

Выказваюцца даволі абгрунтаваныя сцвярджэнні, якія дазваляюць меркаваць, што Максім Грэк быў не толькі перакладчыкам-экзэгетам і пісьменнікам-філосафам, але і лексікографам. Афонскім падзвіжнікам быў створаны амасцікон «Толкованіе именамъ по алфовиту», які ў адным са спіскаў першай рэдакцыі так і названы «Азбукоўнік». Гэты помнік стаўся сапраўдным дыяментам славянскай лексікаграфіі, помнікам, які шмат у чым прадвызначыў далейшае развіццё айчыннай лексікаграфіі.

Змест азбукоўніка ўдасканальваецца ў 2-й рэдакцыі. Менавіта гэтая рэдакцыя і ўключаецца ў збор твораў Максіма Грэка. Старэйшыя спіскі гэтай рэдакцыі былі непасрэдна звязаны з перакладчай і лексікаграфічнай дзейнасцю св.Максіма. Аўтарытэт св. афонскага падзвіжніка быў настолькі вялікім, што ў спісках імкнуліся не згубіць ніводнага радка са «Словаў» Максіма Грэка, захаваць некранутымі ўсе яго творы. У азбукоўніках шмат цытат са св. Пісання, твораў патрыстычных, якія і з'яўляюцца літаратурнымі крыніцамі азбукоўнікаў.

Як адзначаюць даследнікі, адной з найважнейшых патрэб, якія задавальнялі азбукоўнікі, быў працэс славянізацыі старарускай мовы, узбагачэнне яе іншаславянскімі словамі і зваротамі, у асноўным старабеларускага паходжання, з мэтай выпрацоўкі цэласнай нацыянальнай мовы, спалучэнні ў ёй кніжнай і размоўнай разнавіднасцей. Максім Грэк, а ўслед за ім і расійскія даследнікі, імкнуліся скарыстаць вопыт старабеларускай кніжнасці ў выпрацоўцы ёй такога багацця функцыянальных стыляў, якое наша мова мела ў час свайго «залатога веку».

Веданне святым Максімам глыбінь хрысціянскай дагматыкі, зацікаўленне старабеларускай моўнай культурай, асабліва імпанавала каралю Жыгімонту Старому, у час якога назіраўся росквіт беларускай праваслаўнай думкі, айчыннай філасофіі і тэалогіі. Захаваўся ліст афонскага падзвіжніка — «Послание Максимово ответно к королю о вере...», традыцыйны зачын-зварот якога дазваляе некаторым даследнікам сцвярджаць, што Жыгімонт і Максім Грэк былі знаёмыя, магчыма, завочна: «Доброобычное всегда поздравление со всяцем чествованием предпослав, честный Жигимонте, понеже словества чин взыскоует...»

Меркаванні

Блытаніна... Але чыя?

Не магу не выказаць здзіўлення з нагоды некаторых разважанняў Ніны Падабед — аўтаркі артыкула «Блытаніна ад недасведчанасці» («НС», № 8, 1996). Я не аспрэчваю таго, што **падчас** — прыслоўе часу і яго сінонімы: **часам, часамі, зрэдку**. Гэта ж бачна і ў вядомым слоўніку В.Ластоўскага, дзе **падчас** падаецца ў перакладзе слова **иногда**. У выданні: *Байкоў М. і Некрашэвіч С. Беларуска-расійскі слоўнік. Мн., 1926* чытаем: «**падчас** — иногда; в пору, к стати». (С. 213). Але вось Н.Падабед піша: «Зусім незразумела, чаму слова *падчас* пачалі ўжываць замест слоў *у час*». Я таксама не разумею, але іншае. Навошта **падчас** у такім значэнні пішацца разам? Чаму Ніна Апанасаўна не прапануе ўжываць: **пад час?** Акрамя **у час** можна ўжываць: **у часе**. У выданні: *Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. Вільня, 1920* чытаем: «...ў часе нямецкай акупацыі» (С. 194). Максім Гарэцкі — майстар роднага слова, класік беларускай літаратуры. І калі спадарыня Падабед не разумее, чаму ўжываецца слова **назоў** замест **назва**, і прыводзіць прыклад з П.Панчанкі, то я зноў вазьму М.Гарэцкага: «Наш народ верыў, што сказаны назоў хваробы можа выклікаць прыход хваробы» (Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. Мн., 1992, С. 22). Відавочна, што магчыма і паралельнае ўжыванне абодвух варыянтаў: **назва — назоў**. Я не шукацьму далей прыклады ўжывання класікамі слоў: **напрыканцы, распавядаць, напой, перамовы**, якія дарэмна не прызнае Н.Падабед. Калі яны ўвайшлі ў грамадскі ўжытак, дык хай застаюцца. Мяне ўвогуле здзіўляе яшчэ і тое, што Ніна Апанасаўна параўноўвае расійскія словы з адпаведнымі беларускімі. Няўжо для большай яснасці трэба ўспамінаць расійскую мову?

І вось на што яшчэ хачу звярнуць увагу. Н.Падабед піша: «5. Апошняе, што дзівіць — гэта празмернае захапленне канчаткамі -аў, -яў у родным склоне мн.л.» Тут сапраўды можна пагадзіцца. Трэба дзеля прыгажосці слова чаргаваць: **сёл — сёлаў, славян — славянаў, партый — партыяў**. Гэтак цяпер рэкамендуюць некаторыя стылісты. Але вось чытаем далей: «Варта анекдотаў такое вымаўленне: арміяў, чалавекаў, нацыяў, гадзінаў...» Дапусцім, што **чалавекаў** сапраўды гучыць не надта прыгожа, але форма слова **чалавек** — перш за ўсё адзіночны лік, назоўны склон. Увогуле ж аўтарка пярэчыць сама сабе. То «празмернае захапленне», то «варта анекдоту». Але калі гаворка ідзе пра непатрэбнасць празмернага захаплення доўгімі канчаткамі, дык навошта іх адмаўляць наогул? Калі Ніна Апанасаўна цытуе Купалу: «Шмат злажылі казак, легенд і песень...», то я працытую з Купалы іншае:

...Пэўна і песняў счураюцца
многа,
От, вядома, здумаў Янка
Купала.
(«Я не паэта»)

У выданні *Купала Я. Жалейка. Пг. 1908* у гэтым месцы надрукавана **песень**, але ў канцы, у папраўках памылак выпраўлена на **песняў**. І так цяпер друкуецца. Падмацую гэта й прыкладам з Алеся Гаруна:

Паміжы народаў чужых
Забыліся дзедавай мовы
І песняў, звычаяў сваіх —
Выродкамі стацца гатовы
(«Прывітанне»)

М.Танк пісаў: «З легендаў і казак былых пакаленняў...»

Наогул, галоўнае, каб беларуская мова стала на ногі. Калі б наш люд беларускі ўзяўся за яе вывучэнне, дык паступова б і разабраліся ў ёй. А пакуль мы бачым блытаніну.

Генадзь КАЖАМЯКІН.

і не зусім...

яны, гэтыя словы — «счарнець», «учарнець». І нават маладасведчаны ў моўных нюансах чалавек адчуе, што ступень выявы ў дзеяслове з прыстаўкай «у» значна вышэйшы.

Але ўявіце сабе, што на шляху гэтых прыставак немаведама чаго паўстала жэзло! Апрача прыкрасці, з гэтага табу больш нічога не будзе. Аднак пакінем на нейкі момант «аўтаінспекцыю» і скажам колькі слоў па сутнасці Вашае гаворкі.

Вельмі здзіўляе, Кандрат Кандратавіч, што Вы раптам паўсталі супраць агульна вядомых і агульна прынятых слоў, якімі, між іншым, карыстаецеся і Вы самі, дамагаецеся іх абмежавання. Навошта?

Самі ж Вы сцвярджаеце, што словы «поезд» і «цягнік» сінонімы. А чым больш сінонімаў, тым больш багатая мова. Да таго ж, слова «цягнік» часцей за ўсё ўжываецца ў значэнні таварных паяздоў. Між іншым, таварныя цягнікі ў залежнасці ад іх прызначэння называюць па-рознаму: той, што нафту возіць з бочкамі, — гэта «налўнякі», той, які жывёлу перавозіць, — гэта «таварняк». Ёсць цягнікі, якія сфармаваны з адной платформы. Назва такому цягніку нейкая іншая. Народ усё дыферэнцыруе!

Што яшчэ мяне турбуе?

Вельмі верагодна, што пасля Вашага артыкула казённыя ад мовы стылісты і рэдактары пачнуць касаваць з тэкстаў усе тыя натуральныя словы, да якіх Вы выказалі сваю антыпатыю. А хіба ж словы у чым-небудзь вінаватыя?

Вельмі шкада, Кандрат Кандратавіч, што Вы не звярнулі ўвагі на сапраўдны гвалт з мовы, які квітнее ў перыядычным друку. Варта Вам пагартаць хоць адзін нумар «Вячэрняга Мінска», напрыклад, каб пераканацца, што не пра тое Вам трэба было пісаць. Ды што «Вячэрні Мінск»! Наш паважаны «ЛіМ» таксама такія штукі выкідвае, якія, мабыць, і вучням цяжка прыдумаць!

Да гэтага ліста дадаю некалькі выразак, публікацый з нашых газет.

Паглядзіце іх!

Між іншым, я не думаю, што Вы ўсяго гэтага не заўважаеце. Бачаць і ў інстытуце мовазнаўства, бачаць і іншыя — і ўсе маўчаць. Так латвей! Абзавіся, дык немаведама ў якую катэгорыю людзей цябе запішуць.

Дык вось, Кандрат Кандратавіч, таму вельмі прыкра, што Вы павялі наступ на тыя з'явы, якія ні ў каго не выклікаюць пярэчання. Усе словы і «нагода», «і «цягнік», і «келіх», і «дойлід» у сваім значэнні будуць заўсёды жыць раўнапраўна «з поездам», «бакалам», «выпадкам». І не трэба на іх замахвацца.

Гэтак жа, як і на канчатак у форме -ае -яе. У мяне ёсць запіс Вашага голасу 1979 года. Самы першы сказ у ім гучыць так: «Ад аднае толькі назвы «Роднае слова» на сэрцы становіцца цяплей». Далібог, сказана добра і мілагучна. Мабыць, канчатак -ае (-яе) і з'ўляецца адным з сродкаў мілагучнасці нашай мовы.

Гаворку пра мову можна весці бясконца. Але ўся бяда ў тым, што ніхто гадамі, дзесяцігоддзямі не вядзе яе сістэматычна і ў пэўным кірунку.

Ці не таму квітнее моўны дзірван, упрыгожаны «прайшоўшай сесіяй», рознымі «адстаючымі», «веруючымі» і «няверуючымі» (а можна ж — набожныя і бязбожнікі), «прадстаўленнямі» і «абслугоўваннямі» (а можна ж і абслугі — «камбінат бытавой абслугі»), «ападкамі ў выглядзе дажджу і снегу», «бягучымі гадамі» замест простага і ёмкага — «сёлета».

Гэта толькі некалькі прыкладаў, якія нам штодня падаюць газеты, радыё, тэлебачанне. Дык чаму ж пра гэта ў Вашым артыкуле ні слова?!

Гаворка пра культуру мовы ад выпадку, ад нагоды да нагоды ды яшчэ ў такім тоне нагадваюць аглабельную дырэктыву. Тут не да разваг! Амаль як у Вашай байцы «Дэкрэт». Памятаеце: «Чык! — і паспрабуйце давесці, што ты не бык!» А між іншым, у сваім артыкуле Вы згадваеце 1972 год, пашыраную нараду ў Акадэміі навук.

Нараду тую памятаю і я. Памятаю таксама, як неўзабаве пасля той нарады пачалі разганяць хлопцаў — мовазнаўцаў — каго трэба і каго не трэба. І сярод іх і сумленных працаўнікоў. Гэтая падзея знайшла водгук і ў Вашым артыкуле. Вось як гучыць гэтая мясціна: «Праўда, пасля пашыранай нарады і выступленняў у друку па гэтаму пытанню аматараў ездзіць па левым баку стала менш, і ў друку за блытаніну яны не выступаюць!...»

Так, гэта чыстая праўда. З той пары ў друку пра культуру мовы ніхто не выступае: баяцца, парабіліся Тулягамі! Баяцца за кавалак хлеба! Па вуліцы ходзяць з аглядкаю. Старонацца знаёмых! Баяцца ў голас гаварыць. Вось вынікі той нарады.

Выбачайце, што размова пайшла крыху нібы ўбок, але ж яно адно з адным неяк вяжацца. Я амаль перакананы, што Ваша выступленне ў «Звяздзе» зноў абрынецца на тых, хто руліцца пра культуру мовы. А тыя ж, хто стварае сапраўды моўны бетон, каму сапраўды варта было па руках даць, зноў застануцца на вышыні і будуць з усмешкай паглядаць на гэтую «спектаклю» і падкідваць у нашу мову розныя пэрлы, тыпу «напаўняка» — гэта беларусу трэба разумець, як рускае «наверняка».

Але ж Вы, мабыць, доўга думалі, перш чым абнародваць свой артыкул.

Ул.СОДАЛЬ, журналіст.»

Вось які ліст я адважыўся напісаць знакамітаму пісьменніку, члену-карэспандэнту Акадэміі навук у 1979 годзе.

Перачытваючы гэты свой ліст сёння, а таксама згаданую публікацыю Крапівы ў «Звяздзе» і яшчэ тое-сёе з Крапівенскай спадчыны, разважаючы пра жыццёвы і творчы шлях нашага слыннага пісьменніка і вучонага, мусіш сабе сказаць: Кандрат Крапіва быў таленавіты і мужны чалавек. І мудры. Але і яму не заўсёды ўдавалася пісаць і гаварыць тое, што ён думаў. І гэта зразумела чаму. Яму выпала жыць і тварыць ва ўмовах суровага партыйна-сталінскага дыктату — у эпоху рэпрэсій, даносаў і арыштаў, Гулагаў.

Гэтую партыйна-сталінскую імарась ён адчуваў кожны дзень, кожную хвіліну. І дома, і на працы. Яна дыхала пякельным жарам яму проста ў патыліцу. Тады і выходзілі з-пад пяра артыкулы кшталтам: «Ці будзем мы ездзіць па левым баку?» А наогул Кандрат Крапіва быў сынам свайго народа, кроўна звязаны з ім. Ён любіў сваю родную мову. Гэтая яго любоў ідзе з самага вытоку творчага шляху. Пра гэта сведчыць і яго малавядомы верш «Шчыраму латыністу», напісаны 12 лістапада 1922 года на самым заранку яго творчага шляху.

Уладзімір СОДАЛЬ.

На фотаздымку: Творчы гурт на здымках першага выпуску тэлечасопіса «Роднае слова». Леваруч ад Кандрата Крапівы — аўтар артыкула Уладзімір Содаль.

САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ

Шчыраму латыністу.*)

*) Нядаўна ў «Звяздзе» зьявілася заметка, каб замест беларускай мовы ў школах была ўведзена мова латынская і агульна-эўрапейскія. Згаджаючыся з рэдакцыяй «Зьвязды», што пастаноўка пытаньня аб беларускай мове, выказаная аўтарам заметкі зусім няправідловая, рэдакцыя «Сав. Бел.» дае месца гэтай сатыры.

Рэдакцыя.

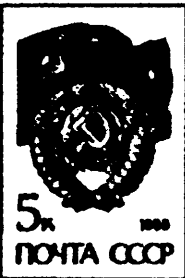
«Што вы, людзі!? Што вы!?
Што вы!?—
Ня было таго ніколі,
Каб у нашай роднай школе
Беларускай нейкай мовы
Шэсьць гадзін было на тыдні,—
Яна ж дзецям аж абрыдне,
Ды няма з яе карысьці—
Забівае адно галовы;
Лепш ужыць францускай мовы
Ды латынскай, як калісьці!..
Кажуць нават, што нядаўна
Хтось унёс праэкт, каб далей
У нашых школах выкладалі...
Пакітайску (вось забаўна!),
Беларус жа роднай мовы
Каб ня мог ужыць і слова.
Трэба й мне адукавацца,
Бо й «Савецкай Беларусі»
Давядзецца скора, мусіць,
Пакітайску друкавацца...
Латыніст заядлы, шчыры!
Прапупі ты зрэнкі шырай
Ды на дол спусьціся з неба,
Наш таварыш безгаловы,
Дык убачыш, што нам мова
Беларуская тут трэба,
Як вада, як кавал хлеба,
Як расьліне кожнай глеба.

11—XI—22 г. КРАПІВА.

Напішыце Прэзідэнту!

Гэты тэкст мы друкуем у дапамогу бацькам, якія не маюць магчымасці аддаць вучыцца сваіх дзяцей у беларускамоўныя школы. Вы можаце выразаць яго, наклеіць на стандартную паштоўку, наклеіць марку, напісаць імя свайго дзіцяці, свой хатні адрас, падпісацца і кінуць свой ліст у паштовую скрынку. Памятайце: колькасць такіх лістоў можа раўняцца разаваму накладу нашай газеты!

Спадар Прэзідэнт,
не маючы магчымасці аддаць вучыцца сва______________________
у школу з беларускай мовай навучання, звяртаюся да Вас з просьбай забяспечыць права грамадзян на атрыманне адукацыі ў роднай мове.

220016, Мінск
К.Маркса, 38
Лукашэнку А.Р.

Индекс предприятия связи и адрес отправителя

220016

Пишите индекс предприятия связи места назначения

Министерство связи СССР. 1991. З. 105870. ППФ Гознака. Ц. 7 к.

У газетах

Што рабіць з «маладзечанскімі» Ленінамі?

«...У свой час кіраўніцтва Маладзечна вырашыла, што тут абавязкова павінны быць аж тры велічныя выявы Леніна... Але пасля таго, як палітычная сітуацыя ў грамадстве змянілася, і не на карысць пашырэння ідэй ленінізму, давяялося дзве апошнія скульптуры перанесці ў іншыя, не такія людныя месцы. Адзін Ленін апынуўся на падворку СШ № 9, другі — СШ № 10, трэці застаўся на ранейшым месцы — Цэнтральнай плошчы, якая раней насіла яго імя. З цягам часу скульптуры, асабліва тыя, што знаходзяцца ля школьных будынкаў і змайстраваны з нетрывалага будаўнічага матэрыялу тыражаваным спосабам, пачалі разбурацца і набываць не зусім прыстойны выгляд. Былі спробы іх падфарбаваць. Але ад гэтага яны станавіліся яшчэ горшыя... Апошнім часам стала вядома, што ўнесена прапанова абнавіць і зрабіць рэстаўрацыю нават тых, што знаходзяцца ля школ, хаця навучальныя ўстановы павінны быць дэпалітызаваныя.

Невядома, за чый кошт будзе ўсё зроблена: ці то з гарадскога бюджэту, ці то з кішэні верных ленінцаў».

(«Рэгіянальная газета», № 8, 1996 г.)

Шахцёрскі «рэбус»

«...Шахцёры чацвёртага рудаўраўлення ВА «Беларуськалій» даўно і беспаспяхова стараюцца разгадаць «рэбус», які кідаецца ў вочы штодня, прынамсі, двойчы. Калі напісанае на канторскім будынку («Слава шахцёрскай працы!») услаўляе шахцёрскую працу, то «Дошка гонару», якая разбураная ад часу і якая месяцца побач, сцвярджае адваротнае. Рэальнасць жа сведчыць пра трэцяе: вядома, выдатных працаўнікоў тут намала, але самім ім ганарыцца няма чым. Калі меркаваць па ўзроўню жыцця».

(«Салідарнасць», газета Беларускага незалежнага прафсаюза, г.Салігорск, № 5, 1996 г.)

«Хутка боль міне» — новы дыск Тані Буланавай

«...Дзяўчына Таццяна, што вечна плача, як заўжды ў сваім рэпертуары. Песні яе сапраўды жаласлівыя, але да такой ступені і ў такой колькасці — проста ваўком завыць можна... Так што перад праслухоўваннем трэба запасціся цэбрам, тузінам насовак і параю гумавікоў...»

(«Частная собственность», № 9, 1996 г.)

Пра двух філосафаў

Беларускія філосафы сярэднявечча — кальвініст Сымон Будны і ваяўнічы атэіст Казімір Лышчынскі сёння вядомы кожнаму адукаванаму беларусу. Іх погляды выклікаюць вялікія спрэчкі. Вернікам непрымальны філасофскі трактат Казіміра Лышчынскага, у якім адмаўляецца існаванне Бога. Хрысціяніну можа быць недаспадобы і пазіцыя Сымона Буднага, асветніка і друкара, які шмат зрабіў для беларускай культуры.

Увогуле, сваю гісторыю трэба ведаць, хаця б з кінаэкрана. Скарыстайце нагоду пагледзець мастацкі фільм пра Казіміра Лышчынскага «Аз воздам» (рэж. Барыс Шадурскі) і дакументальную кінастужку «Сымон Будны» (рэж. Мікалай Князеў).

Прагляд фільмаў і сустрэча з іх аўтарамі адбудзецца ў кінатэатры «Змена» 17 сакавіка а 12 гадзіне.

Г.К.

І смех і грэх

Лёс мовы, або Нешчаслівая літара

У наш час прыкладаюцца шматлікія намаганні для пашырэння межаў бытавання беларускай мовы, укараненне яе ў школах, у справаводстве, афіцыйнай перапісцы. Робяцца спробы ўводзіць беларускае слова ў розныя віды рэкламы. Такія захады можна толькі вітаць. На жаль, у гэтай справе нямала абыякавасці, а то і звычайнай безадказнасці.

Вы праходзіце ў Менску каля магазіна «Садавіна, агароднiна» па вул.Жылуновіча, 29, з яго вітрыны вас забаўляюць рэкламныя лісты. Адначасова паведамляецца, што магазін не дапускае супрацьзаконных дзеянняў, у яго на права гандлю ёсць «ліцэнзя № 3».

Магазін «Малахітавая шкатулка» (Менск, Партызанскі пр., 42) паведамляе сваім верагодным пакупнікам, што мае для іх «ювелірныя вырабы з мельхіера» і «каштоўныя камені».

Амаль увесь Менск перасякаюць аўтобусы 58-га маршруту. Адзін з іх на сваім баку рэкламуе: «Рэспубліка як яна есць — у газеце «Рэспубліка». Але не паведамляецца, што яна «есць».

Бібліятэка шарыкападшыпнікавага завода (вул. Народная, 43-А) абсталявала спецыяльны стэнд «фарбы мовы». На ім выстаўлены слоўнікі, артыкулы пра родную мову, змешчана падборка вершаў. Добра! Карысна! Але ж гэтая «лыжка дзёгцю»! Клопат аб родным слове выражаны такім «афарызмам»: «Лес мовы — лес народа». Як бачым, усяго толькі не шанцуе літары «ё», а ў выніку — «і смех і грэх».

Дробязі? Але ж і яны наносяць значную шкоду роднаму слову.

Г.ЮРЧАНКА.

У старых фаліянтах

Сёлета прыпадаюць дзве гадавіны, звязаныя з асобай графа Антона Тызенгаўза: 800-годдзе аслялення прашчураў гэтага славутага роду на Беларусі ды 220-годдзе пачатку дзейнасці ў Гародні Медыцынскай акадэміі, ім заснаванай. Спадзяёмся, што хтосьці з нашых чытачоў грунтоўна даследуе гэткія старонкі нашай гісторыі ды напіша нам пра вынікі сваіх пошукаў у архівах. Мы ж прапануем нататкі з малавядомых кніг.

Жан Жак Русо не пераехаў на Беларусь

Гарадзенскі староста, рэфарматар гаспадаркі, мецэнат навукі і мастацтваў граф Антон Тызенгаўз (1733—1784) намерыўся зрабіць з Гародні, паніўшчанай у часы інфлянцкай ды швецка-расійскай войнаў, «кветку-Галандыю», заснаваць тут некалькі навучальных устаноў. Дзеля стварэння ўстаражытным горадзе па-над Нёманам Медыцынскай акадэміі граф паслаў рэчыцкага харужага Тадэвуша Даўнаровіча ў 1773 годзе ў Заходнюю Еўропу шукаць навукоўцаў, якія ўзяліся б вучыць «абодвум медыцынам» здольных беларускіх юнакоў. Як вядома, пасланец справіўся з такім абавязкам: праз тры гады славуты навуковец, натураліст, прафесар медыцыны Жан Эмануэль Жылібэр з Ліёна пачаў ствараць у Гародні батанічны сад і Медыцынскую акадэмію, дзе неўзабаве ўжо «панавала вялікая гармонія».

А няўрымслівы граф, акрылены першым поспехам, задумаў стварыць у Гародні Акадэмію навук. У 1778 годзе ён сам выбраўся шукаць славутых навукоўцаў, якія згадзіліся б пераехаць у Вялікае Княства. Наведаў ён і Парыж. Рэкамендацыйны ліст Жылібэра да Жана Жака Русо паспрыяў сустрэчы французскага мысляра і беларускага мецэната. Граф Тызенгаўз угаворваў філосафа пераехаць жыць у Гародню, дзе абяцаў, той будзе мець любыя паслугі, вольнасць дзеяння, найлепшыя ўмовы для працы і нават сядзібу ў Белавежскай пушчы, калі мысляру абрыдне жыць у горадзе. Апавядаючы пра гэты цудоўны куток беларускай прыроды, Антон Тызенгаўз, мабыць, пераказаў цяністыя белавежскія дубровы. Французскі філосаф, як вядома, каб узбудзіць сваю думку, звык доўга стаяць на сонцы з непакрытай галавой.

Магчыма, задуме перашкодзілі інтрыгі супраць Тызенгаўза, праз якія гарадзенскі мецэнат страціў пасаду і маёмасць. І, на жаль, Жан Жак Русо не перабраўся на Беларусь.

Вычытаў З.С.

Пачутае «У Лявона»

Пачаткоўца

Да сталага бывальца шынка падыходзіць афіцыянт:

— Васпану, як заўжды, «Зуброўку»?

— Не, — адказвае той і дадае з усмешкай: — у мяне памяняўся густ.

— Тады, — падхватвае афіцыянт, — прапаную васпану нешта зусім новае: толькі што прывезлі знакамітую акавіту «Alten Wegen»...

— Але ж я не жартую, — слёзным голасам кажа бывалец. — Доктар забараніў мне алкаголь.

— У нас шмат іншых напояў: шэсць гатункаў гарбаты, сем — кавы, сокі і нават розныя расолы.

— Выберыце на свой густ, — уздыхае госць. — Вы ж бачыце, я — пачаткоўца.

Радасць

У банкетную залу залятае дзяцюк і з парогу крычыць сябрам:

— Браткі! Якое шчасце! Я зноў магу хадзіць!

— А што здарылася?

— У мяне ўкралі «Жыгулі»!

Падробка

— Шаноўны, — звяртаецца да госця афіцыянт, — я не магу прыняць вашую валюту. Гэтыя сто долараў, я праверыў, — падробка.

— А ці каньяк быў сапраўдны?

Каго ратаваць?

Адна маладжавая спадарыня прыйшла ў шынок з прыгожай дачкой, да якой адразу ж пачалі заляцацца дзецюкі. Але і маці рада пафліртаваць і паявіла рэй. Яна хваліцца сваімі перамогамі на завадскіх алімпіядах, сваім умельствам і ведамі. Напрыканцы бяседы яна й пытае аднаго сама настойлівага кавалера:

— А каб мы плылі ў лодцы, і яна раптам пачала тануць, каго б, спадару, ратаваў: мяне ці дачку?

— Дачку, — адказвае той.

— А ці мяне вам не шкада?

— То ж спадарыня такая спартсменка — пэўна і плаваць умее.

Філосаф

Да задумёнага госця шынка ўжо некалькі разоў падыходзіў афіцыянт, але той нічога не замаўляў. Аж нарэшце не вытрымаў Лявон, паўшчуваў хлопца ды сам пачаў намаўляць госця паабедаць, хваліччы шынковыя стравы.

— Не адным, пане мой, хлебам жыве чалавек, — перапыніў госць шынкара. — Але калі вы ўжо так хваліце сваю кухню, то прынясіце, калі ласка, бутэрброд.

Запісаў З.С.

Пародыя-жарт

Янусь МАЛЕЦ

Варыяцыі для Акуліна

Я паміраў
і пасля смерці
уваскрасаў,
нібы Хрыстос...

Эдуард Акулін.

Цвікі...
Цвікі ў далоні!
Божа...
Плыве мне ў вочы
Млечны шлях —
Нясуць на крыж!
Крычаць нягожа,
Я перасілю
Гэты страх...
3 лаўжа —
Астылага цяпельца —
Паддаты хтосьць
За мной імкнецца.
«То, мабыць, Сыс?» —
Стукоча сэрца.
Нясуць на крыж...
Ды толькі шыш! —
Я на народ
Трымаю нос,
Як Лукашэнка...
Не-не! Прабачце,
Як Хрыстос!
Як Шніп,
Я ў вяршыках дзябёлы —
Пацверджана «Крылом
анёла»,
Вядомы я
Яшчэ як бард.
Жывее
Акулін Эдуард!

Прэса-куламеса

І з газеты ўцёк

Газета «Спортивная панорама» 28.12.1995 г. змясціла цікавы артыкул пад загалоўкам *«Вывелі са зборнай. А ён бяжыць»*. Пад артыкулам паведамленне: *«На здымку: Ігар Абухаў»*. Але пры ўсім жаданні здымка не ўбачыце. Відаць, як сказана ў загалоўку, спартсмен не затрымаўся і ў газеце. Пабег. Разам з фотаздымкам. Хутчэй за ўсё святкаваць Новы год.

Хлусню разовдзіць непрыогжа

«Ён нястомна разовдзіў хлусні беспардонный турусы...»
«Літаратура і мастацтва», 1.12.1995.

Гутарыць са смерцю небяспечна

«Таму ён і не быдла», — давдзе ён у гутарцы са Смерцю.»
Там жа

«Сіхілўся над ёю і марыць...»
Там жа

У сіхелную голаў мары смаі просяца.

«У другі тур трапіла каля двух дзесяткаў кандыдатаў, якія стаяць па платформе аграрнай партыі.»
Там жа, 15.12.1995.

Па платформе названай партыі лепш маршыраваць.

«...рэжуць вока словы: «уцёк», «украў», «застрэсліўся»...
Там жа

Ды яшчэ як рэжуць!

Беларуская правінцыя — Рым

«...я нагадаю словы нашага геніяльнага земляка Г.Апалінэра...»
Там жа

Добра мець такіх землякоў, як Гіём Апалінэр. Але па паведамленні афіцыйных крыніц паэт нарадзіўся ў Рыме ў 1880 г. Можа ў той час Рым адносіўся да Беларусі?

Я.К.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон: 33-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнест Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панада, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька — адказны сакратар, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова 272

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр.Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 3330 паасобнікаў.
Падпісана ў друк 11.03.1996 г. у 15 гадзін.